Numărul 7

DACIA

BUCUREŞTI, 1 NOEMBRIE 1941 • APARE DE DOUA ORI PE LUNA • EXEMPLARUL: 12 LEI

VIITORUL INTELIGENŢEI

MIHAI VITEAZUL LA CURTEA IMPĂRATULUI RUDOLF II

Pictura de Franz Franken II, reprezentând personagiile ilustre dela curtea Împăratului. Tema compoziţiei este „Irodiada aducând lui Irod capul lui Ioan Botezătorul“. Mihai este înfăţişat în fruntea banchetului în rolul regelui biblic — dovadă a importanţei ce i se da. Tânărul din stânga cu mantia blănită pare a fi Sigismund Batory — Muzeul Prado din Madrid.

Tragicul zilelor pe care le trăim şi îngrijorări legate de neprevăzul destin, evocă iar problema viitorului inteligenţei, ridicată odinioară de Charles Maurras într'un studiu care îşi găseşte şi azi o turburătoare actualitate. Sumbru tablou, aproape de a atinge disperarea, al unei realităţi obişnuit travestită, peste care mâna hotărîtă a scriitorului francez trecea cu brutalitate acum aproape patru decenii sfâşiind vălul de iluzii uşuratice. In umbre tari, pe fondul enigmatic al unui viitor întunecat, destinul intelectualităţii europene era zugrăvit în ultima lui luptă, care şi începea a nu mai fi eroică, ameninţat, pândit de nesfârşite fatalităţi. Iar procesul acesta, logic, matematic urmărit de Maurras, cu acea ciudată luciditate a bolnavului care îşi notează cu precizie propria-i descompunere, ne era arătat, nu cumva ca o îndepărtată eventualitate ce mai putea fi înlăturată, ci actual, desfăşurându-se normal, implacabil, spre ceeace Maurras numea încă «viitorul», dar ar fi putut numi şi catastrofa inteligenţei.

E vorba, nu de vreo teoretică problemă a intelectualităţii în sine, logic privită ori metafizic. Desperările metafizice, pot fi oricât de grave, pot arunca în prăpăstii, ele nu sunt însă niciodată iremediabile. E vorba de întrebarea mult mai empirică, atingând dureri imediate, a viitorului acestei intelectualităţi, privită ca o funcţiune socială, care în organizarea colectivităţilor şi a Statului de azi îşi are un rol precis determinat.

Care e soarta scriitorului, artistului şi în genere a muncitorului intelectual creator, în vremea imediat apropiată, când simptomele unei mari descompuneri sunt actuale? Până eri, iluzia celui care privea din afară, a celui care beneficia, sau numai neinteresat asistă, era că, din meterezele de fildeş ale gândirii, făuritorii de idei conduceau, determinau viaţa modernă, dacă nu direct, măcar ocult. Intre aşa numita opinie publică şi propriile ei dinamuri, intelectualii, Statul însuşi şi întreaga organizaţie politică şi economică a vremii nu părea a fi decât un complicat sistem mecanic de transmisiune, mort în el însuşi, pasiv, primindu-şi sensul şi voinţa exclusiv din acest formidabil şi multiplu creer neîncetat activ. Gravă iluziune, pe care o împărtăşeau nu rar înşişi intelectualii. O naivitate îngerească i-a putut amăgi până în vremea din urmă cu nălucirea peste măsură subţiată a acelei «domnii a spiritului», în care vremuri mai romantice au putut crede, dar care acum sub ochi ni se destramă lamentabil. Realitatea cu desăvârşire alta, se putea lăsa surprinsă fără rezistenţă la cea dintâi scrutare mai stăruitoare. Romantica «domnie a spiritului», în sistemul social care a dăinuit până eri era deadreptul o sclavie, care putea prevesti urmări încă şi mai dezastruoase. Formidabilul creer multiplu, pe care îl credeam dinamul imensei maşini sociale, se dovedea a fi numai un creer fals, condus de curelele şi rotiţele a căror destinaţie era numai de intermediari. Absurditate, dovedită azi nu mai puţin imorală pe cât a fost de primejdioasă prin atâtea consecinţe la care trebuia să ducă în această opinie publică, fără discernământ şi fără rezistenţă, când funcţiunile active sociale erau intervertite nu în sensul unui desinteresat progres, ci al unei exploatări fără cruţare pentru interese particularizate.

Maurras urmărea evoluţia problemei în desvoltarea ei istorică, şi numai pentru Franţa. Vom vedea, pentru noi, termenii ei sunt încă şi mai gravi. Dar rămânând chiar numai la generalităţi, problema nu e mai puţin apăsătoare, tocmai prin ce în ea, elementar fiind, defineşte impasul intelectualităţii de azi în genere. Un impas moral şi unul economic. Moral, prin izolarea totală a scriitorului şi a artistului în genere de publicul căruia i se adresează economic, prin imediata lui dependenţă de atâţi «patroni», particulari sau oficiali, care îl exploatează însuşindu-şi nu numai beneficiile muncii lui creeatoare, dar dreptul de a sugera, de a determina — şi de ce să ocolim cuvântul? de a comanda însăşi această creeaţie.

Cum s'a ajuns la un asemenea ilogic raport între termeni care se cereau altfel ordonaţi? Procesul nu e lipsit de complicaţii. Maurras îl lămurea însă în câteva articulaţii cu claritate definite. Evoluţia intelectualităţii europene, începând din secolul al XVI-lea, a făcut un drum curb care acum declină, drumul de la vânjoasa tinereţe, fără griji mari, fără probleme, trăind pentru ea însăşi la bătrâneţea turburată de azi, fără odihnă pentru zilele care o aşteaptă. In vremea lui Ronsard, a lui Montaigne şi până la Corneille, până la Malherbe necăjitul că un poet nu era mai folositor Statului decât un jucător de popice, problema situaţiei morale a scriitorului nu era deloc gravă. «Nobila inutilitate» a artei era un simplu joc al spiritului, o ficţiune liberă, trăind prin ea însăşi şi pentru sine însăşi. A fost o epocă a inocenţei artistice, pe care nimeni nu ţinea, nici n'avea interesul să o turbure. Şi arta n'a avut decât de profitat de pe urma acestei nesupărate libertăţi spirituale. Pe urmă lucrurile s'au schimbat puţin. Puţin sau mult. Un rege ambiţios, cu fantezii artistice, avea să facă din poeţi, din toată intelectualitatea dela Curtea lui, tot atâţia regi spirituali, prin care Statul însuşi ajungea în funcţie de intelectualitate.

Problema nu era atunci grea, cât timp ea nici nu se punea decât între aceşti doi termeni, între care dependenţa era de mai înainte înţeleasă: Stat şi intelectualitate.

Dar ea avea să se agraveze ceva mai târziu, când dictatura napoleoniana, deopotrivă de neîngăduitoare în toate domeniile, avea să anuleze, dimpreună cu atâtea alte regalităţi, şi regalitatea aceasta a intelectualităţii, care se vedea astfel pentru întâia oară detronată. Romantismul sta să ia naştere. Era nevoe numai de un mare desechilibru, care acuma se ivea. Şi pentru prima oară revoluţionară, intelectualitatea avea să se adreseze aliatului firesc al oricărei revoluţii — mulţimii. Cu romantismul apare întâi şi acest al treilea factor al vieţii culturale, opinia publică, prin care se va complica întregul proces al intelectualităţii. Vremurile eroice ale revoluţiei aveau să ţină câtva timp la punct cele trei forţe angrenate culturii. Intre intelectualitate şi mulţime, Statul avea să rămână un intermediar ascultător. «Domnia spiritului» era în pregătire, ea se putea prevedea. Romanticii s'au şi îmbătat de apropiata ei venire, vestind-o cu chemări impetuoase. Şi în vremea când eroilor lui Byron sau Vigny nici nu le mai ajungea lumea, şi din vârful munţilor îşi fâlfâiau mantiile de visători şi îşi strigau superbele desperări, nimeni nu s'a îndoit în adevăr de biruinţa aceasta a spiritului.

Ce s'a întâmplat însă? Ce neprevăzută forţă duşmănoasă a putut frânge aripi cu atâta avânt întinse? Secolul al XIX-lea a însemnat, nu numai scufundarea idealului romantic, dar căderea însăşi a întregii intelectualităţi europene sub robia celorlalţi factori, până atunci secundari, ai vieţii culturale. Democraţia mai întâi, această creaţie a romantismului, prin politică şi prin afaceri, capitalismul apoi, cu ramificaţii şi în mulţime şi în Stat, aveau să cotropească încetul cu încetul intelectualitatea, reducând-o la un rol din ce în ce mai secundar. Arta avea să se refugieze în idealul unui estetism artistocrat şi decadent, care o îndepărta definitv de public, şi o făcea inactivă. Se întorcea la vechia ei inutilitate, care de rândul acesta nu mai era nobilă, căci îşi pierduse seninătatea. Iar impasul acesta moral împingea firesc şi în impasul economic. Căci o artă inutilă nu mai poate hrăni îndeajuns mulţimea de artişti, ajunşi de bună seamă şi ei inutili. Libertatea conştiinţei lor devenea prin urmare de prisos. Şi cum puteau fi totuşi încă buni pentru ceva, iată şi cea din urmă lovitură: Intelectualitatea se putea cumpăra, ea trebuia cumpărată, pentru a o face în stare să îmlinească cel puţin secundar, un rol social pe care benevol îl părăsise.

Cât de monstruoasă e această logică, ajunsă de neînlăturat, e evident. Nici o încercare optimistă de a interpreta lucrurile n'ar mai fi în stare să o nege. O bătrâneţe, despre care nu numai în Franţa, dar şi în Germania spengleriană gânduri nu mai puţin întunecate s'au rostit adeseori, îşi arată consecinţele. Maurras nici nu mai căuta o soluţie. Sfârşitul cărţii lui era o melancolie abia alinătoare cu care încerca a învălui viitorul. Tristă melancolie vecină cu desperarea. El o numea contrarevoluţie. O contrarevoluţie a spiritului împotriva banului. Cum însă? prin ce posibilităţi? renunţa el însuşi a mai spune. Va fi în adevăr o reîntinerire către o eroică nouă a spiritelor? Sau o înfrângere şi mai dezastruoasă pândeşte în întunerec? Iată un viitor ce se proectează ca o enigmă, întunecat şi ameninţător îndeajuns.

Problema ridicată de Maurras e poate şi mai gravă azi, în adâncime ca şi în întindere, după mai mult de treizeci şi cinci de ani dela apariţia acelei că[rţi] atât de pesimiste.

Intelectualitatea europeană, nu mai e legănată de amăgiri ca în 1905, — ea nu mai poartă aceeaşi roză a tinereţii la butonieră. Experienţe dureroase, au smuls-o din romanticul vis al unei spiritualităţi universale, iar conştiinţele sunt din ce în ce mai turburate de grele întrebări, fără răspuns, care se ridică la fiecare pas.

In 1905, problema se putea pune mai mult în ordinea morală. Intelectualitatea era într'un impas. O îndelungată experienţă desamăgitoare o îndepărtase tot mai mult dela realitate, întorcând-o către o sceptică analiză de sine însăşi. Idealul etic şi social care cu două generaţii mai înainte dominase arta şi gândirea, se întunecase în pesimismul brutal al lui Zola, şi se destrăma în impresionism. Filosofia epocii pulveriza realitatea în clipele fugare ale aparenţei care ea însăşi era o continuă mobilitate, şi pulveriza conştiinţa, reducând-o la aceeaşi nesfârşită curgere de clipe efemere. Arta întreagă se pierdea în analiza fără scop a acestei mobilităţi, în care mai adânca permanenţă şi continuitate nu se puteau prinde. A fost o epocă de «disocieri» — disociare de idei, disociare de realităţi, disociare a gândirii însăşi de viaţă. Iar rezultatul, estetismul fără frâu al cenaclurilor, arta închisă în sine, şi oroarea aristocratică a artistului de public, care îi putea înjosi gândirea prin vulgaritate. Oroare împărtăşită de altfel. Publicul însuşi, dispreţuit, avea să îşi refuze şi el, logic, atenţia unei arte care nu îi era destinată lui. Iar arta se găsea din ce în ce mai izolată, mai fără scop, ameninţată de o gravă criză interioară, pe care nu mai avea forţe să o întâmpine.

Corespondenţele materiale ale acestei crize se simt tocmai acum sub forma cea mai acută. Vremea de aprigă materialitate a răsboiului a isbutit a face şi din problema aceasta de ordin strict moral o problemă de economie politică. Nu e nici un paradox şi nici o lipsă de bun simţ să afirmi că impresionismul lui Rémy de Gourmont de acum treizeci de ani se traduce azi printr'o cumplită criză materială a scriitorilor. O artă aristocratică, de cenaclu, nu mai poate hrăni în adevăr artiştii, într'o vreme când existenţa lor e condiţionată, nu de rente şi subvenţii regale, ci de banul anonim al publicului, care nu iubeşte aristocratismul prea înfumurat. Banul acesta e azi refuzat, sau cu sgârcenie dat. Nu e vorba, bine înţeles, de scriitorii sau artiştii, puţini, care isbutesc încă a-şi asigura prin calităţi excepţionale, un «debuşeu» încă destul de larg. Oricât de norocoşi ar fi, ei înşişi, în comparaţie cu neintelectualii nu isbutesc a face, economic, cu operele lor decât, după expresia lui Maurras, o «foarte mică industrie». Dar e vorba de generalitatea intelectualilor, a căror materială independenţă şi deci morală seninătate, sunt de mult pierdute. In lipsa acestui «debuşeu» direct, ne mai putând fi nici măcar micii capitalişti care ar putea trăi prin ei înşişi, artiştii — scriitorii în deosebi — sunt reduşi la rolul unor simpli muncitori salariaţi. Patronii, — editorii, directori de ziare, sau Statul însuşi — îi plătesc pentru o muncă de cele mai multe ori în afară de preocupările lor şi nu-i plătesc nici măcar îndestulător. Munca de creaţie trăeşte încă sub regimul «lucrului cu bucata», sistem socotit barbar şi istovitor pentru oricare meserie manuală — nu însă şi pentru munca cerebrală. Rezultatul e, bineînţeles, proletarizarea. Proletarizarea sub toate formele, şi materiale şi morale. Material, prin această lege de aramă a salarizării, care aşează munca cerebrală mult dedesubtul celei manuale, iar moral, prin inevitabilul histrionism care însoţeşte firesc mizeria. Ne mai adresându-se unui public al său propriu, ci al respectivului patron, care impune directive şi condiţii, scriitorul şi artistul în genere sunt azi în situaţia tenorului de bâlciu care îşi cântă ariile dintr'odată pe două voci, iar în pauze ştie a sufla şi în clarinetă şi a isbi cu cotul în toba mare.

Dar vedeţi monstruozitatea acestei economii nejustificate prin nici o condiţie normală. In economia industrială,

AL. BUSUIOCEANU

stricta dependență a muncii de capital, ca și a capitalului de muncă, sunt de la sine înțelese prin imposibilitatea de a produce a unuia fără colaborarea celuilalt. Capitalist și muncitor își înțelegesc posibilitățile pentru o producție de imediată utilitate socială. Utilitatea aceasta însăși garantează existența amândurora, regulându-le în acelaşi timp și raporturile. Intrucât e însă necesară colaborarea capitalului pentru o creeație spirituală, pentru nașterea unei idei poetice sau plastice? In munca aceasta creeatoare, capitalul nu e câtuși de puțin un colaborator, ci exclusiv un exploatator. Valoarea socială a producției însăși e în chipul acesta anulată, înlocuită de interesul personal al exploatatorului. Iar publicul, «consumatorul», e numai un client întâmplător, a cărui colaborare economică cade exclusiv în favoarea capitalului. Inchipuiți-vă o grevă a romancierilor, a pictorilor sau a filosofilor! Cât de puțin s'ar simți turburată viața! Intelectualul grevist ar fi pur și simplu suprimat, ca cea mai de pe urmă inutilitate; capitalismului însă i-ar rămâne destule opere nemuritoare de reeditat, mai ieftine încă și cu un plasament și mai asigurat. Absurditatea poate fi analizată și mai departe, până în ultimele elemente, fără a îndruma însă în vreun fel la vreo justificare sau la vreo soluție. Intr'o organizație socială în care munca manuală a ajuns aproape la o normală condiționare, munca intelectuală e încă în faza de acum două mii de ani, când filosofii în zdrențe învățau prin agorale legile vieții eterne, pentru doi oboli de aramă întinși mai mult ca o pomană.

Soluția? E o soluție? Iacă durerea unei întrebări fără răspuns! In 1905 Maurras visa o contrarevoluție. O contrarevoluție a spiritelor împotriva banului. Și Maurras era un naționalist, un monarhist, un spirit reacționar. Cam tot atunci, aceleeași probleme, un adversar, Charles Péguy, nu îi vedea altă ieșire decât tot în revoluție. O revoluție însă nu numai a spiritelor, dar și a burților lihnite împotriva banului. Și Péguy era un socialist, un republicam și un umanitarist. Erau de acord deci. Revoluție sau contrarevoluție, durerea lor era aceeași, iar obiectivele identice. Ceva romantic plutea în aer și intelectualii de toate nuanțele, de toate originile se gândeau din nou a se îndrepta, ca în vremurile bune, către aceeași mulțime, pe care o mai conduseră și altă dată.

Ce s'a întâmplat însă? Ce tristă experiență desamăgitoare? S'a întâmplat că revoluția, realizată prin răsboiul trecut, a venit în adevăr, atât de cruntă cât ar fi putut-o visa și cei mai îndrăsneți, a răsturnat tot ce i-a stat în cale, însă situația intelectualilor nu s'a modificat nici măcar cu o iotă în bine. Dimpotrivă. Absurditatea dinainte, în noua stare economică s'a agravat mărindu-și neașteptat proporțiile. Legat de interesele unui capitalism cu care nu avea totuși nicio identitate, izolat de publicul care nu era al lui ci tot al acelui capitalism, proletariatul intelectualilor s'a pomenit dintr'odată azvârlit fără putință de întoarcere în rândul «burgheziei» care trebuia exterminată. Ciudată burghezie fără căpătâi, fără niciun interes de apărat, gândind în solda celui care o hrănea, sau istovindu-se a fi pe placul mulțimii care nu așteaptă decât a fi distrată — și totuși urmărită, alungată, amenințată cu exterminarea sau, supremă clemență, înjugată și mai crunt într'o robie economică nouă, mai gravă, mai apăsătoare, mai absurdă decât cea de până atunci.

Intelectualitatea rusă în pribegie în urma revoluției, cea suprimată prin spânzurători sau amăgindu-și încă agonia în slujba Statului socializat al sovietelor, e răspunsul drastic, fără posibilități de noi speranțe, la acea visată revoluție împotriva banului, din 1905. Socialism și reacționarism își au deopotrivă de categorică icoana paradisului nădăjduit. Ce noi speranțe pot veni după aceasta în favoarea tristei «burghezii» a intelectualilor? Ce noi perspective pentru drumul în întunerec, care în 1905 se putea încă intitula pompos «viitorul inteligenței»? Iacă întrebări ce se pot scrie la sfârșitul acelei cărți, numai în aparență încheiată — a lui Maurras. Răspunsul lor însă va fi mai greu de dat și pentru cel mai ingenios optimism. Soluții noi și noi desamăgiri, vor cere în orice caz uitarea ori măcar îndepărtarea în timp a desamăgirilor de azi.

Problema, atât de drastic definită în termenii ei generici poate căpăta însă înțelesuri și mai dure când vom pune-o în special culturii noastre, care trăește în condiții încă mai precare.

«Patronul» nu e mai puțin simțit nici în lumea intelectualității noastre, mai puțin organizată încă pentru a rezista exigențelor lui multiple. Literatura în deosebi, mai oferită, mai ușor de comercializat, e în completă servitute. Dacă cineva ar stărui să facă în editurile și librăriile noastre o anchetă asupra veniturilor unui scriitor ar rămânea uimit de felul cu totul imaterial cum isbutesc a trăi aceste păsări ale cerului. Ar constata că și o carte românească e în adevăr o întreprindere industrială. O întreprindere rentând un procent de mai înainte stabilit editorului, care plătește după o anumită normă aproape justă munca materială a lucrătorilor tipografiei și legătoriei, care consumă scump hârtia și cartonul altor întreprinderi industriale, dar care, la un bilanț, să zicem de o sută de mii de lei, nu oferă scriitorului, pentru o muncă îndelungată și plătită cu alte dureri trupești — mai mult decât zece, cincisprezece sau douăzeci de mii de lei. Să zicem că un scriitor ar fi atât de productiv încât să poată scrie două cărți pe an și să ne închipuim că el ar fi destul de căutat ca să obțină pentru munca lui un «onorar» de două ori mai mare decât se acordă de obicei; chiar în acest caz fericit, veniturile lui nu ar putea atinge anual mai mult de patru sau cincizeci de mii lei. Cel puțin opt dacă nu zece luni pe an deci, omul acesta e scos definitiv afară din oricare lege economică, condamnat a lua loc printre propriile lui ficțiuni, care în romane și în nuvele nu sunt niciodată preocupate de economia alimentară a existenței!

Lichidând atât de sumar cu patronul său cel firesc, editorul, scriitorul își va căuta atunci un nou patron, pentru a-și prelungi o existență devenită foarte problematică. Nu e nevoe a trece în revistă pe toți patronii posibili ai unui asemenea muncitor inutil. Va fi de ajuns să te oprești la cel mai onorabil dintre toți, directorul de ziar sau revistă. Acesta e de obicei un om politic, un patron deci și moral nu numai material. Să ne închipuim că scriitorul ar avea exact aceleași convingeri și aceleași interese cu acest nou patron al său, că își va putea deci oferi scrisul fără dificultăți de conștiință, care i-ar complica inutil situația. Și să ne închipuim că ar avea suficient talent ca în redacția respectivă să ocupe un loc destul de onorabil. El va colabora de patru, de zece sau de treizeci de ori pe lună; va prezenta deci patronului, la date cu precizie fixate atâtea «bucăți», conștiincios lucrate, destul de conștiincios și cu destul talent pentru a susține concurența. In schimbul lor, el va primi să zicem cinci sau o mie de lei de fiecare bucată (ceeace e un tarif destul de urcat) adăogând însă că prețul fiecărei bucăți va scădea în aceeași proporție în care numărul colaborărilor lui lunare va crește. Un articol va fi plătit cinci sute sau o mie de lei deci colaboratorului săptămânal, dar numai trei sute sau cinci sute celui care colaborează zilnic. Noul patron va stabili așa dar și această lege de aramă a scriitorilor, care s'ar putea formula în chipul următor: *Salariul unui scriitor va scădea în proporția în care munca lui va crește, și nu va putea niciodată atinge minimul de existență.*

Pentru atingerea acestui minim, care totuși îi e necesar, scriitorul va fi atunci obligat să-și caute încă un patron. Unde? Nu-i mai rămâne decât unul singur: Statul. De rândul acesta, un patron exclusiv moral. Statul va fi mai puțin exigent cu scriitorul. Nefiind un exploatator industrial, el se va putea dispensa chiar și de munca scriitorului. Nu va avea nevoie decât de sprijinul lui moral. Destul de plictisit de grija de a preîntâmpina desordinile celuilalt proletariat mai bine organizat, al muncitorilor din fabrici, el va fi bucuros să înăbușe măcar revolta, care deși platonică ar putea fi totuși elocventă, a intelectualilor. Statul nu cumpără deci decât tăcerea. Tăcerea și consimțământul. Uneori poate și apologia, în orice caz însă, întotdeauna lucruri ușor de dat, când dificultăți mai drastice, mai sângeroase decât acestea, au isbutit a da conștiințelor destulă elasticitate și îngăduială cu ele însile. In schimb, intermitente sinecure și subvenții, funcții, se vor adăoga pentru a prelungi și a amăgi o permanentă criză, pe care nimeni nu are interesul să o curme.

Dar însfârșit, într'un fel sau într'altul, cine e adevăratul vinovat pentru această suferință?

E în adevăr patronul? Poate că nu. Prin definiție chiar, un patron nu e desigur tocmai personagiul cel mai simpatic. Apariția lui va fi însoțită întotdeauna de aceleași resentimente și nemulțumiri. Dar existența lui e întotdeauna explicabilă, prin stricta exigență economică a împrejurărilor. In orice caz, un patron nu va comite niciodată eroarea scriitorului de pildă, de a se prezenta acolo unde este inutil. Patronul n'ar putea deci fi prea mult învinovățit. Chiar când e antipatic, el e necesar. Atunci? Atunci, încă o anchetă va fi necesară pentru a lămuri până în ce măsură un scriitor ar avea dreptul în adevăr să se plângă de injustiția socială.

De rândul acesta, o anchetă nu în edituri, ci o anchetă în librării. Se va vedea în felul acesta că pentru o carte de interes mijlociu vor trebui nu mai *puțin de cinci ani, uneori și zece, ca să* se ajungă la epuizarea unei ediții de trei mii de exemplare, că prin urmare scriitorul nostru nu are în realitate un public, și că scrisul lui e numai întâmplător citit și deci cerut. Se va putea vedea că în literatura românească întreagă nu se vor găsi mai mult decât doi, trei scriitori care isbutesc a trăi în adevăr prin cărțile lor, și că chiar aceștia abia-abia ajung la «foarte mica industrie» de care am mai vorbit. Procesul dintre scriitor și patron prin urmare, se reduce în ultimă analiză la un proces între scriitor și cititor. Cui dintre acești doi colaboratori în divorț i se cuvine acuzarea? Și prin cine ar putea veni un remediu? Iată încă o chestiune care ar merita să fie cercetată. Problema va fi însă mult mai delicată. Ea trece dincolo de termenii ei economici, atingând însuși miezul moral al literaturii noastre.

Scriitorii noștri nu au un public. Un public definit, cu o reală pasiune de a citi și care în librărie ori în bibliotecă să-și caute el însuși cartea preferată, să caute cel puțin cartea. Cinci ani pentru epuizarea a trei mii de exemplare ale unei cărți de mijlocie valoare și mijlociu interes, nu dovedesc fără îndoială existența unui asemenea public. Cartea se trece mai mult silit, se oferă la începutul anului școlarilor intrați în librărie pentru manuale și caete, se impune librarului venit la editură pentru registre sau papetărie, ori se vinde ministerelor pentru biblioteci sătești, pentru biblioteci muncitorești sau pentru biblioteci imaginare. Cititorul adevărat, cel care așteaptă, caută și cere, e aproape inexistent. Literatura în orice caz se sprijină pe el prea puțin, iar scriitorul cu atâta apatie întâmpinat. rămâne în permanentă dependență, nu de propriul său public, cum era firesc, ci de editorul sau patronul care îi îngăduie existența.

Problema poate fi multiplu analizată, și noi înșine am despletit aici câteva din firele ei încurcate. O explicație însă ar trebui poate căutată mai interior, în ceeace face însuși sensul acestei literaturi ce se oferă fără a fi căutată. Căci suferința nu e numai actuală, ea e veche. A scrie fără cititori a fost condiția aproape de totdeauna a scriitorilor noștri. Literatura românească, n'a avut un public niciodată. Un public care să o facă necesară și să-i condiționeze firesc existența. Scriitorul a rămas întotdeauna un capricios lux cultural, pentru un public care nu-l cerea sau îl cerea altfel. Il cerea altfel. Iată unde firele subțiri nu se mai torc, ci se încurcă și se înoadă strâmb. Inainte de a ajunge la necesitatea de expresie a unei neîndoelnice realități, scriitorul nostru s'a ivit încercând să creeze el însuși acea realitate, care s'ar fi cuvenit să îl anticipeze. Literatura noastră a rămas astfel întotdeauna oarecum o literatură de precursori (odinioară se zicea de anteluptători) care se adresa nu tocmai actualității ci poate unui problematic viitor. Scriitorii au trecut astfel în istoria literaturii, adeseori fără să fi ajuns măcar a scoate cel dintâi volum; n'au isbutit în orice caz a avea un public decât abia după consacrarea lor oficială, ceea ce nu înseamnă tocmai cel mai firesc drum de la cititor la carte.

O întoarcere oricât de sumară asupra noastră înșine ne poate lămuri îndeajuns. E un exemplu tipic aproape în oricare dintre scriitorii noștri vechi, începând cu Alexandrescu chiar, în care se poate rezuma întreg destinul modern al scriitorilor noștri. Realitatea vremii lui Gr. Alexandrescu se colora în giubelele și caftanele de atlas ale Bucureștiului, își plimba eleganța apilpisită în buteile ce se înșirau pe poduri, cu arnăuții mustăcioși și împănați de pistoale și ofta lânced în saloanele Câmpineanului și Văcăreștilor, unde se mai recitau «Haractirurile» lui Paris Momuleanu. In mijlocul acelui public mai mult de jumătate oriental, pe care nu-l preocupa în orice caz nimic din pasiunile desperate ale lui Byron, ori din furtunile de epopee ale lui Ossian, scriitorul venea europenizat cu totul, meditând lamartinian pe «ruinurile» vremii, profesând umanitarism și vorbind inspirat cititorului, care va fi clătinat neîncrezător din cap, despre «ossianicele palate» de la Târgoviște. Romantismul lui Alexandrescu, cu totul modernist chiar pentru apusul Europei, unde Chateaubriand și Lamartine atunci se citeau iar Hugo ca și Musset erau încă foarte tineri (cele dintâi poezii ale lui Alexandrescu sunt din 1832), suna desigur publicului nostru tot atât de ciudat și de strein ca un limbagiu venit de pe altă lume. Nimic în orice caz din realitatea înconjurătoare imediat nu-l cerea și nici nu l-ar fi putut înțelege. Scriitorul încerca să creeze el însuși o realitate nouă, și cu ea deci și un public pentru scrisul lui.

In ce măsură a isbutit, știm. Până târziu, romantismul nostru literar (și nu mai literar?) a rămas aceeași literatură de precursori care, cu singurele excepții ale lui Alecsandri și Bolintineanu, n'a isbutit să aibă niciodată un public în adevăratul înțeles. Patruzeci de ani mai târziu chiar, când la Iași apăreau cele dintâi poezii ale lui Eminescu, scriitorii noștri încă nu eșiseră din faza aceasta de revoluționari premergători. Eminescu însuși, în care romantismul descoperit de Alexandrescu avea să își atingă ultima intensitate, nu era mai puțin meteoric pentru lumea căreia se adresa. Poezia lui era același modernism, greu de înțeles aici unde realitatea îi rămânea în urmă. Pesimismul metafizic schopenhauerian era în lumea noastră întârziată o anticipare tot atât de îndepărtată cum fusese la 1832 și umanitarismul lui Alexandrescu. Eminescu n'a avut nici el un public — nu-i aceasta îndeajuns de semnificativ? — și până într'atât nu l-a avut încât nici n'a simțit măcar nevoia de a-și scoate poeziile în volum. Ediția lui Titu Maiorescu, tipărită târziu și epuizată între prieteni, nu însemna desigur «un public» pentru cel mai mare scriitor al nostru.

A fost totuși și un moment în care, mai puțin europeistă dar mai răspunzătoare propriilor noastre realități, literatura noastră a avut în adevăr și un public care să o ceară și să o așeze. Fenomenul acesta fără precedent l-a realizat Semănătorismul. Aproape zece ani de strânsă activitate, în care scriitorii noștri au cunoscut succese neobișnuite pentru ei. Cititorului nu îi mai ajungeau volumele eșite în librărie, nu îl mai mulțumeau nici sporadicele reviste cu întârziere tipărite la intervale mari. Ii trebuia cuvântul scriitorului, cu regularitate spus și cât mai des, și în fiecare săptămână el epuiza revista abia așteptată, care doldora de literatură îi aducea întotdeauna ceva din propriile lui preocupări. Atunci și-au luat avântul unele case de editură azi în decadență, care s'au bucurat multă vreme de prosperitate, datorită exclusiv acestui succes de care scriitorii sămănătoriști se bucurau în public. Sămănătorismul n'a durat însă mult. Ceeace îi dăduse avântul avea să îi aducă fără întârziere și căderea. Efervescența spirituală a acelei vremi era o prevestire a însăși revoluției sociale care se apropia. Anul 1907 a încheiat această perioadă. A fost și cel mai mare succes al sămănătorismului, dar și epuizarea lui definitivă. Idealul estetic deviase în realizare practică. Literatura își încheiase misiunea și, firesc, ea a și decăzut vertiginos.

O generație nouă prin nimic legată nici de succesele nici de preocupările semănătorismului, avea să ia locul, de rândul acesta întorcându-se la vechile tendințe europeiste pe care literatura noastră le mai cunoscuse. Impresionismul franțuzesc vorbea acum prin pana scriitorilor noștri, cum odinioară romantismul lamartinian răsunase în versurile lui Alexandrescu. Poezia românească câștiga un ideal nou și o subtilitate pe care semănătorismul o îndepărtase. Virtuțile acestea, care de altfel sunt încă probleme ale criticei românești, erau însă în afară de preocupările publicului căruia din nou literatura i se adresa cu tonul distant al precursorilor. Filosofia acelei mobilități universale care anticipase în Franța literatura și arta impresionistă întreagă, nu își găsea la noi nici o corespondență de gândire, nici o actualitate. Literatura apărea din pricina aceasta destul de streină, de bizară, de neînțeles. Iar rezultatul, a fost brusca întoarcere a publicului, de la o literatură care ea însăși se intitula uneori «pentru mai târziu» sau «pentru ea însăși». Cenaclul închis lua locul tribunei publice care fusese revista, iar volumul din ce în ce mai diafanizat, mai ezoteric, se pitea prin rafturile librăriei preferând o aristocrată inactualitate, succesului judecat vulgar al literaturii de până atunci.

Istoria e încă actuală și a stărui asupra ei mi se pare de prisos. Impresionismul simbolist și-a încheiat și el capitolul, dar europenismul e încă în desfășurare. Și el, desigur, nici nu e de înlăturat prea sumar. Atâtea din momentele primordiale ale literaturii noastre n'ar fi fost posibile fără această renunțare la un sincronism perfect cu pulsul vieții noastre intelectuale. Dar scriitorii nu vor suferi mai puțin. Literatura rămâne încă la noi «o nobilă inutilitate», greu de cultivat.

Va trebui să așteptăm o vreme în care coherența aceasta între artă și public să se ivească de la sine, sau va fi necesară mai de grabă o potrivire din pas a scriitorului grăbit prea mult de a anticipa? Iată întrebări pe care nu le putem deosebi. Intr'o asemenea situație precară însă, acuma cel puțin, scriitorul e singurul care suportă sancțiuni. Literatura lui rămâne căutată, just în proporția actualității și utilității ei.

AL. BUSUIOCEANU

RUGĂCIUNEA RĂNIȚILOR / de V. VOICULESCU

— Stăpâne, eu la Prut pierdui o mână!
— Eu la Țiganca-mi semănai piciorul.
— La Cernăuți un ochi o să-mi rămână.
— La Bug în două m'a tăiat zăporul.
— La Nistru sus îmi sfărâmară pieptul.
— Mie Odessa mi-a străpuns grumazul.
— Tot ea din mine reteză de-a dreptul.
— O, mie numa teasta și obrazul.
— Eu mi-am lăsat o coapsă la Bugas.
— Eu brațul drept la Niprul cel înalt!
Și cât visam la Tisa să mi-l las...
Dar nu-i nimic, îl am pe celălalt.

O Doamne! stăm tot cum am fi întregi
Și rugăciunea noastră nu-i ologă:
Noi, cât de sfârtecați și de betegi,
Dar Patria să fie 'n veci întreagă!

BASARABII : SENSUL UNOR MARI TRADIȚII

de DAN BOTTA

Sufletul mistic al Thraciei palpită în formele de stat ale Romei lui Constantin cel Mare. Ele sunt — în continuă evoluție — produsul unui impuls care plecase dela Romul, dar sufletul care le animă, în imperiul devenit creștin, e sufletul Thracului mistic.

Instituțional romană, titulară a marilor tradiții romane, domnia românească manifestă, într'o formă personală sufletul ei autohton.

Am cunoscut, cu studiul nostru precedent, tradițiile romane ale succesiunii în scaunul domnesc: principiul electiv al domnului și corectivul acestui principiu, stabilit printr'o practică de mai multe ori seculară, al «osului de domn».

Se pare că tradițiile acestei succesiuni au suferit însă intervenția unui principiu de filiațiune mistică, de religioasă descendență în spirit, — principiu superior determinant — derivat din tradițiile Thraciei.

Basarabii cari — precum vom arăta — apar, dela început, ca titulari ai tuturor domniilor românești, sunt aceia cari, au transmis acestor domnii, caracterul unei descendențe mistice.

Majestatea acestei descendențe și patrimoniul ei încărcat de suprema tradiție a ortodoxiei, — a legei care pentru poporul românesc este însăși «legea românească» — pun în umbră cele mai mari tradiții ale lumii...

Numele Basarabilor apare în chip evident legat de acela al «poporului» bessic.

Incă din secolul XVI, această relațiune se impusese istoricului Leunclavius: Basarabia — spunea el — Țara Basarabilor, se numește așa dela numele Bessilor.

Etimologia lui Leunclavius a fost respinsă de Hasdeu. Totuși Onciul a recunoscut în Basarabi un vestigiu al numelui bessic. El explica într'adevăr numele Basarabilor printr'o metateză din «Bessapara», nume toponimic din Rodopi, însemnând propriu zis «Forum Bessorum», târgul sau așezarea Bessilor.

Bessii sunt — în descripția lui Herodot — aceia dintre fiii poporului thracic al Satrilor, cari oficiază la altarele lui Dionysos. Satrii înșiși par a fi format casta sacerdotală a Thracilor. «Viețuesc pe munți înalți, acoperiți de codri, printre zăpezi. Sunt aprigi în luptă. Ei țin oracolul lui Dionysos» sunt cuvintele lui Herodot despre aceștia. Besii — în acele timpuri arhaice — erau, așa dar, cei mai aleși dintre Satri, cei cari — investiți cu puteri supreme — *exercitau* sacerdoțiul: Acei Satri cari profetizează în templu sunt Besii» — adaugă Herodot.

Acești preoți împlineau supremele rosturi politice ale nației lor.

In primii ani ai erei creștine, poporul bessic, ridicându-se sub conducerea lui Vologaeses — preot al lui Dionysos — se întinde până la Chersones și impune Romei un șir de lupte cumplite .

Numele acestor *Bessi*, *Bassi* sau *Bassiani*, se recunoaște ușor în Zabazios — numele divinității thracice. Ζαβάζιον τὸν Διόνυσον οἱ Θρᾷκες καλουσιν — «Thracii numesc pe Dionysos Zabazios» scrie scholiastul lui Aristophan, și din numele thracic al Zeului s'a ivit cel mai cunoscut dintre apelativele sale: Bacchos.

Zabazios este, cu siguranță, Deus Bacchius — Bacchos. Cei vechi înșiși derivau pe Bacchos din βάζειν, ceeace învederează un *Bazios* sau *Bazos*, la rădăcina numelui divin.

Participând la numele divinității supreme, numele Bessilor este, așa dar, un nume sacru. Din el derivă și numele atributiv al lui Dionysos, de *Bassareus Bassaros*. Se poate recunoaște de pe acum, în acest vocabul, numele elementar al Basarabilor, profilul titlului basarabesc.

Eschyl a compus o tragedie — *Bassarele*, al cărei nume evocă Menadele, preotesele zeului thracic. Tragedia — azi pierdută — celebra moartea lui Orpheu, profet melodios al Thraciei noastre,

Pe urmele lui Dionysos Bassareul o castă sacerdotală s'a ivit, așa dar, — *Bassarii*, *Bassarizii*, — ale căror tradiții s'au desvoltat, desigur, din cultul originar al preoților bessi.

Bessii, confundați cu «nenumăratele popoare» ale Thraciei, s'au putut laiciza. Conștiința sacerdoțiului, exercițiul cultului divin și — ceeace era colorarul acestora — puterea politică, s'au perpetuat în Bassarii pământului thracic, în acei preoți-oșteni, domnitori de popoare, pe cari fântânele istorice ne îndeamnă să-i numim cu numele străbun de *Basarabi*.

Mențiunea unui Basarab «rege al Thracilor» către anul 149 a. Chr. ne întâmpină la Diodor Siculul: Βαρσαβὰν τὸν Θρακῶν βασιλέα In numele acestui Barsabas se recunoaște transcripția stângace a numelui basarabesc.

Jornandes, istoricul got din secolul VI, compilatorul a numeroase fântâni antice, amintește în Getica sa numele castei domnitoare a Geților. Sunt *Zarabii*. Apare limpede și aici numele originar al Basarabilor.

Textul lui Jornandes pe care-l transcriem după prețioasa ediție din Leyda — Lugdunum Batavorum — a lui Bonaventura Vulcanius din 1597, sună așa: *Ut refert Dio, qui historias eorum annalesque graeco stilo composuit, qui dixit primum Zarabos Tereos, deinde vocitatos Fileatos hos qui inter eos generosi extabant: ex quibus eis et reges et sacerdotes ordinabantur...*

«Zarabi» se numeau, așa dar, aceia dintre cari se alegeau și regii și preoții getici. Textul lui Dion Chrysostomul «care a compus cu o peană grecească istoriile și analele lor» s'a pierdut.

Ediții critice din secolul XIX au dat acestui text — și în ce privește numele Zarabilor — lecțiuni variate. Istoricii, într'un consens cu totul oarecare, născut din indiferența lor pentru un cuvânt fără echo, au ratificat forma *Tarabostes*, destul de depărtată — credem noi — de tipul cuvântului originar.

Se întâmplă că un cuvânt atât de straniu ca *Zarabi*, poate da naștere celor mai fantastice lecțiuni, cât timp nu are un punct de reazem în vocabular.

Lecțiunea oferită de textul lui Vulcanius — Zarabos — ca și lecțiunea propusă de Hasdeu — *Sarabas tareos* — au meritul de a fi concordante tradiției și de a se aplica unui eveniment real.

In studiul său asupra Basarabilor, Hasdeu constatase ceeace, analisând fenomenul basarabesc, oricine e înclinat să constate: faptul că Basarabii nu sunt o familie, ci mai curând o castă.

Reținem constatarea lui Hasdeu. Argumentele sale, însă, ni se par irevelante.

Basarabii sunt o castă. Firește, între ei, sunt puternice legături de sânge. Funcțiunile lor se transmit, în virtutea acestor legături, în sânul membrilor castei, exclusiv formată din Basarabi. Dar peste autoritatea sângelui, se manifestă o autoritate ideală: aceea a filiațiunii mistice. In acest sens, numele de Basarab e un titlu care se transmite.

Așa Neagoe — din ramura rivală a Dăneștilor — uită, ajuns pe tron, ascendența sa naturală, și luându-și numele de Basarab se arată tuturor ca un «Basarab Voevod, fiul bunului Basarab Voevod».

Matei din Brâncoveni, Constantin Șerban, Constantin Brâncoveanul, fără ascendenți direcți printre Basarabii din scaun, își vor aroga numele basarabesc.

Numele de Basarab se arată a fi un titlu, ori de câte ori apare însoțit de atributul — frequent numai în titluri — acela de «mare».

«Mare Voevod», «Mare Basarab» sau «Basarab cel Mare» sunt titluri înregistrate de diplomatica românească. Aceasta nu cunoaște, nici pe Ștefan, nici pe Radu drept «cel Mare».

«A murit Marele Basarab Voevod» așa grăește graffitul săpat în 1352 pe zidul încă umed al bisericei domnești dela Curtea de Argeș. «Fiul Marelui Basarab Voevod», așa se intitulează în 1364, în inscripția dela Câmpulung, Alexandru Nicolae...

Basarabii apar, în istoria românească, simultan în cele trei țări cari compun corpul admirabil al Daciei.

Cuibul Basarabilor pare a fi fost regiunea de înalte *dave*, din inima Daciei — patria lui Decebal. Casta Basarabilor a conservat integral, așa dar, tradiția bessică, raportată de Herodot: «Pe munți înalți, acoperiți de codri, printre zăpezi»...

Pe acele meleaguri — în Hațegul de azi — se pot întâlni și acum purtătorii numelui basarabesc...

Un act din 1398, amintește pe un Basarab din Hațeg: *honestos viros Ianustinum et fratres suos Bassarabe et Custe knesios de Riusor.*

Un alt act din 1435 poartă mențiunea «nobililor fii ai lui Ioan din Rîușor», Mihail, Basarab și Ioan: *Nobilium Michaelis et Bazarad et Ioannis filiorum quondam Ioannis de dicta Ryusor.*

Sunt, așa dar, chenesi, domni de arhaică tradiție, exercitând o jurisdicție naturală asupra Românilor de pe meleagurile lor.

Din aceeași viță de Basarabi ai davelor hațegane se va fi născut, desigur, mândrul fiu al lui Voicu, Ioan, voevodul Transilvaniei, cel mai puternic dintre ostenii lui Hristos — «fortissimus athleta Christi».

Din coapsa acelorași Basarabi se va fi tras, așa dar, Matei Corvinul, cel mai mare dintre regii Ungariei, între titlurile căruia nici unul nu lucește mai viu decât acela pe care i l-au dăruit contemporanii săi maghiari: «Câinele de Valah!»

Stema Corvinilor ca și numele lor ne oferă un argument puternic în favoarea ascendenței lor basarabești: corbul este, într'adevăr, stema Basarabilor munteni.

Legenda vrea — de acord cu tradițiile sacerdotale ale Basarabilor — ca descălecătorii să fi venit din munți. Țara Românească s'a întemeiat de Basarabii descinși de pe culmile munților getici, din patria lui Decebal. Moldova s'a întemeiat de Basarabi veniți din Maramureș

Analele lui Cromer și Bielski — anale cari au format principalele fântâni ale cronicei moldave — scriu limpede că Ștefan, nepotul lui Bogdan [illegible], era un Basarab.

Ci, din vița lui Ștefan, însurat cu o principesă polonă — Mărgărita sau Mușata — se trage întreg gloriosul șirag al Mușatinilor.

Perpetuând, probabil, aceeași tradiție de luptă și de fervoare bessică, Sfântul ale cărui moaște sunt un palladiu al României — Sfântul Dimitrie — poartă numele de Basarab.

Opusculul tipărit la București în 1779, întru slava Sfântului pune în legătură numele său cu acela al unui loc din Miază-zi: «Acest cuvios părinte au fost pe vremea blagocestivilor împărați bulgari dintr'un sat din țara sârbească, ce se chiamă Basarabov, după margenea apei Lomului...»

Satul, purtător de nume sacru, nu mai există azi, și fântânile trecutului — pe cât știu — nu fac mențiune despre el. Aproape tot ce se știe despre viața Sfântului e ceeace s'a consemnat mai sus. Principiul atâtor minuni, Sfântul ale cărui binefaceri s'au revărsat ca o rouă peste Țară a fost, așa dar, om cu totul obscur.

Îmi propun o cutezătoare ipoteză: Sfântul Dimitrie Basarabul este însuși Sfântul din Săruna, Dimitrie, marele mucenic...

Cultul lui printre Români e de veche tradiție. Sfânt cu atribute militare — preot și oștean — ridicat din mijlocul Thraciei romane, — Român, deci, în accepțiunea primordială a cuvântului — Dimitrie întruchipează principiul de sfințenie al poporului românesc.

El apare, dela început, ca Protectorul prin excelență al Românilor.

Inainte de a se ridica asupra Constantinopolei care — sub împărați de usurpație grecească — răpise Românilor privilegiile Romei, Petru și Asan au înălțat o biserică sfântului lor din Săruna. «Au înălțat o biserică — scrie Nicetas Acominatos, cronicarul grec al acelor timpuri — cu hramul sfântului mucenic Dimitrie». In biserica lor, Petru și Asan au transportat moaștele Sfântului. Acesta este, incontestabil, înțelesul relațiunii lui Nicetas care parafrazează, în textul său, cuvintelui lui Petru și Asan: «De aceea Dimitrie, mucenicul lui Hristos, a și părăsit Thessalonicul, cetatea-i de scaun, și sanctuarul său de acolo, și petrecerea sa printre Greci, și a venit la ei ca să-i ajute și să le fie însoțitor în luptă»...

Imperiul assanid a cunoscut — sub egida Sfântului — zile de slavă nespusă.

Când — încăput pe mâini bulgare — imperiul acesta s'a risipit sub presiunea Turcului, moaștele Sfântului au încetat de a fi venerate. Singură puterea lor, harul lor mirific, le arăta a fi moaște de sfânt.

Așa s'a putut naște legenda unui sfânt Dimitrie, altul decât sfântul din Săruna.

Numele său de Basarab, moștenit prin singură tradiția românească, ignorat de literatura grecească, va fi fost un principiu de confuzie. Ori, poate acest nume e atributul ctitoriei lui Petru și Asan, derivă din titlul acelora cari au servit Sfântului ?

Că Asanizii înșiși au fost Basarabi mi se impune ca o evidență. Hasdeu însuși a presupus aceasta fără să încerce însă începutul unei demonstrații. Oricum ar fi, e plină de semnificație prezența numelui de Basarab, în imperiul dela Miază-zi...

Patrimoniului de misticitate thracică pe care-l reprezintă Basarabii, Creștinismul i-a conferit un rost esențial.

Poporul thracic, însetat de martiriu, cuprins de acel *appetitum maximum mortis*, despre care mărturisesc istoricii, — poporul întruchipat de Basarabi — a fost ales a fi conservator al Legii, garant al tradiției creștine.

Iisus a investit — se știe — pe Simon Petru cu așa zisa «potestas clavium» puterea cheilor, autoritatea de ordin religios, asupra oilor sale. Simon Petru și succesorul său, episcopul Romei — *administrează* Biserica.

Ioan Evanghelistul a transcris sublimul moment al acestei investituri. Era după învierea lui Iisus, și Iisus se arătase ucenicilor săi și prânzeau împreună la marea Tiberiadei: «Iar când prânziră, — scrie Evanghelistul — Iisus întrebă pe Simon Petru: Simone, fiul lui Ioan, mă iubești pe mine mai mult decât aceștia ? Da, Doamne, i răspunse, tu știi că te iubesc. Paște mioarele mele, 'i zise el. Iarăși 'l întrebă a doua oară: Simone, fiul lui Ioan, mă iubești ? Da, Doamne, 'i răspunse, tu știi că te iubesc. Paște oile mele, 'i zise el. A treia oară 'l întrebă: Simone, fiul lui Ioan, mă iubești? Petru se întristă că 'i zise a treia oară: mă iubești? Și-i zise: Doamne, tu știi tot, tu cunoști că te iubesc. Iisus îi zise: Paște turmele mele. Adevăr, adevăr zic ție, când erai mai tânăr, te încingeai pe tine însuți și umblai unde voiai, dar când vei fi bătrân vei întinde mâinile tale și altul te va încinge și te va duce unde nu voiești. Și aceasta o zise însemnând cu ce fel de moarte va mări pe Dumnezeu. Și vorbind acestea 'i zise: urmează-mi!»

Ci, autoritatea lui Petru nu e singura dominantă în Biserică. Iisus a creat o funcțiune egală în prestigiu — funcțiunea de conservare a Legii, de veghe asupra Tradiției — cu care a investit pe apostolul care-i era mai drag, pe Ioan, evanghelistul de apoi.

Și Ioan continuă, în acest chip, scena investiturii lui Petru: «Iar Petru întorcându-se zărește venind în urmă pe ucenicul pe care-l iubia Iisus, care se și rezemase la Cină de pieptul lui și zisese: Doamne, cine este care te dă prins? Deci pe acesta văzându-l Petru, zise lui Iisus: Dacă voiesc ca dânsul să rămână până ce vin, ce-ți este ție ? Tu urmează-mi. Deci eși vorba aceasta între frați că ucenicul acesta nu moare; și Iisus nu zisese că nu moare, ci: Dacă voiesc ca dânsul să rămână până ce vin, ce-ți este ție».

Impărații Romei — din Răsărit — sunt investiți de Biserică cu harul de conservatori ai Legii. In titlul lor de ἰσαπόστολος — întocmai Apostolilor — străbate sensul demnității lor divine. Ei sunt urmașii Apostolului Ioan, cum Papii, episcopii Romei, sunt urmașii lui Petru.

In cuvântul prin care Ioan e desemnat să *rămână* până la Judecata de Apoi, e ferecat simbolul perpetuității și intangibilității doctrinei creștine.

Impărații Romei — din Răsărit — au promulgat dogmele Bisericei și au confirmat Legea. In funcția lor ei s'au manifestat ca Ioan.

De aceea Biserica Răsăritului de strictă tradiție, de strictă intepretare, a putut fi *ortodoxă*.

Incredințând Romei thracice, Romei de Răsărit, misiunea imperială și asumându-și, ca împărat, funcțiunea de conservator al Legii creștine, Constantin cel Mare a stabilit, în Răsărit, în inima Thraciei sale străbune, fundamentele ortodoxiei, principiul de autoritate a lui Ioan.

Impărații Romei de Răsărit nu și-au afirmat, formal, descendența din Ioan, decât târziu — determinați, probabil, de excesele ambiției papale.

Și atunci, a fost necesară conștiința tradiției imperiale celei mai stricte, conștiința legitimității moștenirei lui Constantin.

Această conștiință n'o putea avea un Grec, ci un Roman de tradiție romană — un Român. Acest Român a fost al douilea dintre Comnenii din scaunul de la Constantinopole: Ioan, cel care și-a luat ca împărat, titlul mult semnificativ de *Caloioannes*. Acest καλὸς care precede pe Ioan, transpune sensul sacru al acestuia. Cuvântul καλμάρτυρ — de exemplu — se traduce prin «sfântul» sau «marele mucenic»...

Că Ioan Comnenul a fost român aceasta rezultă din relația lui Veniamin din Tudela. Aceasta rezultă și din propria lui afirmație: se trăgea din Constantin cel Mare. Era, așa dar, Roman din Răsărit.

Acela care din ruina romanității bizantine, va ridica un imperiu, Ioanițiu, împăratul Românilor, acela va afirma din nou conștiința descendenței sale mistice. El este un Ioan și — după chipul iubit al lui Ioan Comnenul — un *Caloioannes*, un *Caloian*.

Succesorul său legitim se numește și el Ioan: Ioan Asan II.

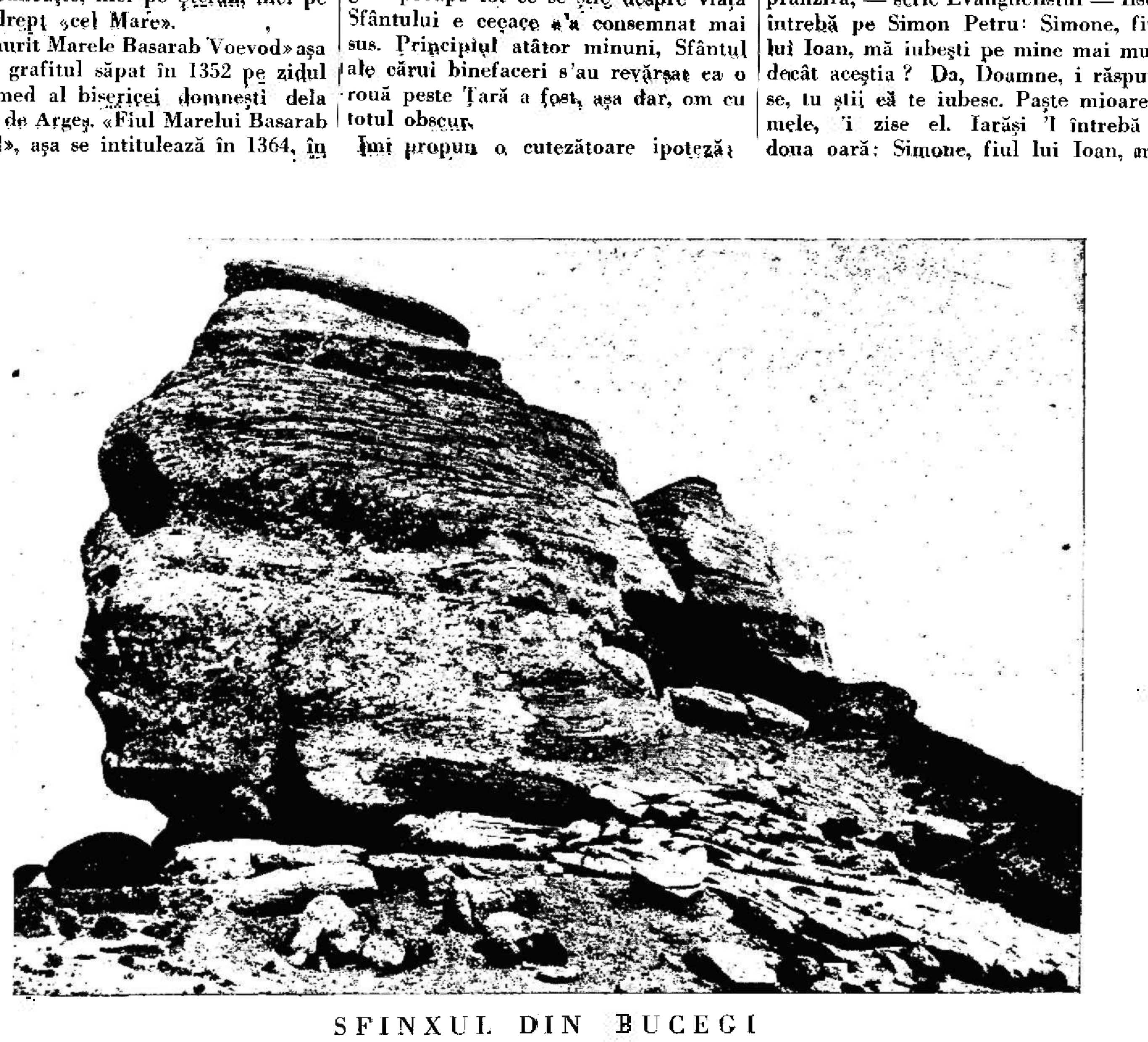
Când tradiția imperială romană se va transmite — intactă — Basarabilor din Miază-Noapte, aceștia vor afirma, chiar dela începuturile lor, conștiința descendenței din Ioan.

Io — în grafia slavonă — *Ioannes* în titlul lor latin, domnii Țărei Românești și ai Moldovei, poartă pururi numele de conservatori ai Legii, titlul sacrei lor misiuni. In șirul lor invariabil, se perpetuează Ioan.

Aceasta este semnificația misteriosului *Io*, a numelui pe care și-l iau, la suirea în scaun, domnii Țării — Basarabii pământului românesc.

In fața lui, mitul unui titlu apostolic, conferit de episcopul Romei, pălește.

In fața lui, sufletele noastre se exaltă până la imn.

SFINXUL DIN BUCEGI

ZALMOXE ŞI CURENTUL DE INNOIRE MISTICA A VECHILOR RELIGII

de N. A. CONSTANTINESCU

4. *Prima reformă în India şi regimul castelor.*

Cea mai timpurie reformă a unei religii natur'ste s'a petrecut în *India*, prin sec. VIII, când neamul *Arilor* cuceritori, stăpânind de mai multe secole în basinul Indului, vor întreprinde greaua sarcină a cuceririi bas'nului gangetic şi a platoului Dekan, suprapopulate de rase negroide şi austronese. Societatea cuceritoare adică şi-a pus atunci cu o surprinzătoare lucid'tate pentru acele timpuri problema salvării rasei albe-arice, care era expusă degenerării şi pierii din causa marelui amestec cu rasele supuse, căci acestea nu erau inferioare în cultură, cum au dovedit-o îndeajuns ultimele cercetări arheologice. Clasa preoţilor, o inst'tuţie comună tuturor popoarelor indo-europene, fiind mai strâns organizată la dânşii, pentru transmiterea tradiţiei Vedelor (cărţile religiei naturiste), se va transforma, subt presiunea împrejurărilor, într'o *castă rituală*, a Brahmanilor, după numele noului zeu spiritualist, *Brahma*, suprapus de ei panteonului vedic; totuşi noua religie brahm'nă n'are curajul de a desfiinţa panteonul naturist al Vedelor ci se prezintă numai ca o reformă a lui în sens spiritualist, interpretându-l. Formarea castelor celorlalte, a războinicilor, oamen'lor liberi şi a robilor, după exemplul castei brahmanilor, este opera acestei clase sacerdotale şi e considerată ca o puternică reacţiune în contra metisagiului cu rasele învinse şi supuse, care de fapt posedau o civil'saţie urbană superioară culturii de păstori războinici ce deţineau Arii la sosirea lor în India.

Arii s'au folosit enorm de această cultură, poate în aceiaşi măsură ca vechii Eleni-Achei de cultura cretană. Insă-şi «teosofia» desvoltată în cărţile brahmane şi concepţia metempsihose (*samsara*), primită în noua religie, se socoteşte de unii istorici că s'au primit dela vechii autochtoni. Deşi regimul castelor nu era atât de riguros la origini, cum a devenit mai târziu, el a provocat totuşi, la rându-i, unele manifestări de reacţiune contra ritualismului sterp al Brahmanilor: astfel s'a ivit mai întâiu, filosofia Upanişadelor, apoi asceza (yoga), cum şi o serie de erezii, între care se distinge «Sankya», apărută chiar în [illegible] *rea umană*, de egalitate, şi de «răscumpărare», noul ideal, la care se vor primi atât femeile, excluse până atunci, precum şi casta de jos (*sudra*), ne-ariană. Ideea răscumpărării însă era admisă chiar de dogma brahmană, în sensul de a libera «Sufletul (atman), de existenţa individuală»; ea se capătă prin *cunoştinţa* fiinţei etern presente dar ascunse oamenilor. «Prin cunoştinţă vine mântuirea». In felul acesta se creiază cea dintâi doctrină a *salvării* sufletului, în India.

N'au lipsit pentru a înlesni biruinţa acestor idei, anumite condiţii economice: înmulţirea oraşelor, deci introducerea economiei urbane, cu tot cortegiul ei de apăsări şi suferinţe pentru unele clase, dar în acelaşi timp revolta în contra formalismului brahmanic, manifestată printr'o luptă seculară, în formă de opoziţie neviolentă, dusă de asceţi (yoghini), de sofişti, şi de felurite secte, luptă din care, după două secole, se vor naşte cele două erezii mari sau reforme de seamă ale vieţii religioase din India: Jain'smul şi Buddhismul din sec. VI.

5. *Curente inoitoare în Palestina: Mesianismul.*

Tot prin sec. VIII se ivi în Palestina un alt centru de efervescenţă, o stare de spirit din care îşi va lua avântul *acţiunea profetică*, din cele două regate Iuda şi Israel; ea se datori atât influenţei culturale egiptene cât şi gravei ameninţări cu dezastrul politic din partea Asirienilor. Indelungata perioadă a judecătorilor sub conducerea cărora se cucerise teritoriul, creiase pentru marele preot, urmaş al vechilor judecători aleşi, rolul de singur intermediar faţă de Iahve, pe lângă care se iveau mulţime de «văzători» de profesiune sau *profeţi* de chemare, ieşiţi din orice clasă socială. Cu toată alianţa specială dintre dinastie (casa lui David) şi Iahve, regele din Iuda sau din Israel n'a ajuns niciodată la înalta situaţie de «v'car» al zeului ca regele asirian. Mai ales în sec. IX influenţa egipteană se accentuă în forma unei supremaţii politice şi culturale, asupra celor două regate de curând desb'nate; ea va fi înlocuită în sec. VIII şi VII de puterea asiriană şi chaldeiană care vor aservi cele două regate pe rând. Situaţia s'a agravat în deosebi după jumătatea sec. VIII supt războinicul Tiglatpalasar (745—727), când Asiria atinge apogeul şi preface regatele mărunte d'n Siria şi Fenicia în provincii asiriene. La 722 veni rândul regatului de Nord (Israel), desfiinţat de Sargon; regatul Iuda îşi datori scăparea numai politicei de linguşire şi umilire până la 606, căderea Ninivei, când unele socoteli greşite îl împing în conflict cu Nabuchodonosor; acesta dărâmă Ierusalimul în 586, ducând elita Iudeilor în robia Babilonului.

Problema neatârnării şi orientării *politice* fusese una din cele mai sguduitoare pentru Israel şi Iuda, cu numeroase răscoale, înfrângeri, umilinţe şi jafuri duşmane, în curs de peste două secole. Prinse la mijloc între tăvălugul egiptean (din sec. X—IX, reînviat la sfârşitul sec. VII) şi fulgerul asirian, cele două regate îşi numărau zilele cu spaimă de multe ori.

La acestea se adaogă, într'un moment şi «teroarea scit'că», motivul primei profeţii a lui Ieremia (sf. sec. VI). Concomitent cu criza politică se ivi *criza socială*, provocată de trecerea de la regimul econom'ei pastorale la acela al economiei agricole şi urbane, aducând sfărâmarea cadrelor de clan şi nefericirea proletariatului urban. Este simptomatic îndemnul zeloşilor lui Iahve *de* a se părăsi oraşele pentru v'aţa patriarhală, supt corturi, a strămoşilor, singura potrivită să asigure morala şi fericirea socială. In fine, tot atunci, se adaogă şi *criza religioasă:* turburările produse de zeloşii credinţei naţionale revoltaţi de contaminarea cultelor streine în cultul lui Iahve, presintat adesea, el însuşi, cu atributele Baalilor, şi asociat cu Astarteele şi alte ze'tăţi ale Asiriei, care adăoga astfel un jug religios celui politic. Criza religioasă se ivise încă din sec. IX provocând acţiunea profetică a lui Ilie, şi răsturnări de dinastie în Samaria, asasinarea unui rege în Ierusalem.

Această întreită criză se conturează limpede la începutul sec. VIII, deschizând epoca *profeţilor reformatori*, cari aruncă vina dezastrelor suferite de cele două regate nu numai asupra casei regale — ca Il'e, Elisei, din secolul precedent — ci asupra întregului popor, învinovăţit şi el de închinare la zei streini. Pe măsură ce se agravează cele trei serii de crize, *profetismul* află teren propice desvoltării sale, provocând una din cele mai uimitoare reacţiuni de care un popor mic poate fi în stare în Istoria Lum'i. Regii din Israel, cu puţin înainte de a se prăbuşi regatul lor, şi cei din Iuda, în curs de un secol se vor asocia în cele din urmă la marele avânt naţionalist şi vor căuta să resolve, de acord cu profeţii inspiraţi, criza soc'ală şi cea religioasă prin *reforme*, ca aceea a regilor Ezechia şi Iosia (pe la 620 a. Chr., presintată ca o descoperire d'vină, în forma «Deuteronomului»), sau prin *răscoale* contra dominaţiei streine.

Dar profetismul ne lasă să vedem natura crizei ce stă la baza lui: a) certitudinea că naţiunea va fi în curând ruinată, odată cu căderea regatelor, b) metehnele regimului economic, c) conflictul rel'gios cu vechiul ritual materialist (asemănător religiilor natur'ste) şi cu sincretismul zeităţilor streine.

Profeţii reformatori din Israel, Amos şi Oseu, cari în sec. VIII vestesc ruina regatului din causa nelegiuirilor poporului, Isaia I şi Michea, din regatul de Sud, predică cu toţii o nouă religie spirituală, desbrăcată de cultul naturist al jertfelor şi adoraţiei idolilor şi cer ca *expiaţie*, un crez nou de *moralitate*, necunoscut până atunci lui Israel. La dânşii Iahve devine zeul justiţiei «care jertfeşte şi poporul său dacă dreptatea o cere» (Saussaye p. 217). Deşi profeţ'i pretind că vin să «restaureze numai trecutul», adică «legea veche», ei izbutesc a impune «o radicală transformare a Iahvismului» (Lods p. 66), care prin acţiunea lor se va curăţi de elementele fireşti ale cultelor populare naturiste, ce mergeau până chiar la jertfirea copiilor.

Monoteismul şi universalismul zeului unic pentru toate popoarele se va proclama cu toată limpezimea numai de *Isaia întâiul*, care impuse şi spiritualisarea cultului precum şi reforma morală, cerând practica dreptăţii, iubirii şi smereniei, în locul jertfelor de animale. Cea mai originală notă a nouei religii este însă doctrina *mesianică a mântuirii*, ce se acordă lui Israel înviat şi renăscut, prin profeţii din sec. VII, între cari se dist'nge *Ieremia*, şi prin seria încă mai numeroasă a profeţilor din sec. VI, între cari se disting Isaia al doilea şi Ezechiel. Deci doctrina mântuirii, aceea care a răsăr't mai întâi în India şi de unde nu vor fi lipsit — posibil — unele radiaţii, spre Palestina, pe calea marelui negoţ fenician, prin ţara Sabei, această doctrină se desvoltă în cele două regate ale vă'i Iordanului, dar, aici ea nu se oferă Omului de orice clasă, de orice neam, ca în India — ci: *numai lui Israel.* Spiritualisarea religiei se accentuiază, dar se renunţă la universal'sm, în locul căruia apare *exclusivismul religios*, naţional, *doctrina poporului ales*, menit să domine el naţiunile, *una din cele mai funeste aberaţii ale Istoriei popoarelor vechi.* Nu putem înţelege această diformare luată de mişcarea religioasă, părăsindu-se calea atât de frumoasă de la început, — de cât ca o reacţiune de caracter şovin împotriva strivitoarelor monarhii orientale ce exercitau apăsarea lor nemiloasă asupra acestui popor nestatornic, neleal şi gelos de religia şi libertatea sa: era o doctrină a *răzbunării politice.*

Doctrina mântuiri', aşa cum ea se precizează la profeţii din sec. VI, nu priveşte spiritul individual, omenesc, şi nu oferă o mântuire transcendentă, pe altă lume, ci una terestră, şi colectivă, numai în cercul poporului ales. Este vorba deci de un *mai bine* pe lumea aceasta, motivat de ordinea morală, impusă în Israel de reforma profetică, reformă la baza [illegible] ternică influenţă egipteană. Reforma profetică va mai fi încă odată scoborîtă: prin opera Talmudişitilor care vor creia cele două morale, ca reacţiune contra celei mai sublime religii, a Creştinismului.

Vom vedea în partea a doua a acestei cercetări cum au resolvit aceste probleme: Iranicii, Grecii, asceţii Indiei (Budha-Mahavira) şi China, şi cum se încadrează reforma lui *Zalmoxe* în marele curent reformator din sec. VII—VI.

1. *Curente innoitoare în lumea greacă.*

Din acelaşi Orient asiatic se vor exercita şi asupra lumii elenice, frământate de grave probleme ale vieţii de toate zilele şi ale destinului omenesc, unele influenţe de seamă care vor produce o adâncă prefacere în sistemul ei de gândire şi în organisarea socială şi politică. Numai la câteva secole după închegarea sa prin suprapunerea parţială a elementului dorian, încă din sec. VIII, poporul grec este cuprins de noul ritm al expansiunii coloniale, cu adânci repercusiuni asupra structurii claselor sociale dând loc la formarea unei numeroase clase proletare sau clientelare şi aducând aservirea plebei rurale şi sărăcirea celei urbane; ambele categorii se găseau excluse dela protecţia justiţiei, apanagiul aristocraţiei organisate în ginţi, fratrii şi triburi, singura care profitase din abolirea regalităţii.

Aceste clase sociale formate după trecerea dela regimul economiei naturale la acela al economiei monetare se vor întocmi, pe temeiul unor reforme, în clase *censitare*, cu scopul unei mai drepte repartisări a sarcinilor publice. Este tocmai epoca în care Grecia veche se sgudue prin o serie de frământări care durează de mai bine două secole (VII şi al VI-lea) cu răscoale populare, represiuni şi revoluţii politice pentru întronarea *egalităţii* sociale, caracteristica regimului *democratic.* Dar marea *criză socială* nu se putea birui printr'o reformă unică pentru întreaga lume grecească din causa particularismului şi fragmentării vieţii politice şi din lipsa unei clase preoţeşti unitare, asemeni aceleia a Brahmanilor sau a Druizilor. Spre a ieşi din acest impas, spiritul elenic va recurge la soluţii regionale căutate de obiceiu pe planul politic: instituirea *dictaturii legale* a legislatorilor (aisymneţii) în genul lui Dracon, Solon şi Clistene, din Atena, sau a celei nelegale a *tiranilor* în genul lui *Pisistrat* şi Hippias tot de acolo. Acest fenomen al dictaturii, pe care Atena l-a încercat în ambele lui forme, a constituit una din cele mai de seamă etape ale vieţii politice din toate cetăţile greceşti în cursul sec. VII şi VI. Spiritul realist al Greciei ţintea la resolvirea marei crise pe această cale *politică*, atât de legată însă de viaţa religioasă, dacă ţinem seama de sensul adânc religios al cetăţii antice sau de caracterul oficial al religiei zeităţilor poliade (patroni ai cetăţilor) şi al celor olimpice.

N'au lipsit cu toate acestea în lumea greacă şi reformele pe plan pur speculativ, religios sau filosofic, chiar mai nainte ca cetăţile greceşti să atingă perfecţiunea întocmirii lor care servi în sec. VI—IV de cadru celei mai splendide civilisaţii a lumii. Cel dintâi exponent al durerii sociale, al crisei morale deci, este opera cu perspective pesimiste a poetului *Hesiod*, «Lucrări şi zile» ca şi «Teogonia», prin care el poate fi socotit de cel dintâiu *reformator religios* al Greciei. Trei istorici de azi ai Evului antic [1]) stăruesc în deosebi asupra rolului suprem ce se acordă în opera lui Hesiod zeilor din Olimp ca stăpâni ai ordinei şi justiţiei sociale; pentru întâia oară zeii grosolani şi viţioşi din epopeea homerică se spiritualisează şi devin *zei virtuoşi*, apărători ai ordinei şi dreptăţii sociale, împărţind pedepse ori premii sau cer ispăşirea crimelor prin purificări rituale; firea lor se sublimează de acum ca şi a lui Iahvè în opera profeţilor evrei.

Reforma teologică a lui Hesiod care înseamnă cea dintâi fasă a spiritualisării politeismului naturist homeric va fi continuată de *şcoala filosofică a Ioniei*, ajungând să exprime cu Heraclit «ideea monoteistă», credinţa într'un zeu unic, acceptată în secolele următoare de întreaga elită intelectuală a Grecilor. Vechi influenţe asiatice vor fi ajutat la această reformă spirituală acceptată timid şi parţial, căci «prima filosofie elenică» se poate socoti cum o spunea N. Iorga [2]), ca o prelungire a doctrinelor religioase în plină evoluţie filosofică şi de mult timp, ale acestei Asii stăpâne şi dominatoare».

Dar atât revoluţia politică ce adusese lărgirea cadrelor vieţii de cetate cât şi speculaţiile morale sau filosofice ale elitei nu puteau mulţumi pe deplin *plebea* de sclavi şi *meteci*, foarte numeroasă în marile centre comerciale: ea rămânea streină de ideal şi exclusă de la religia cetăţii cu toate creaţiunile ei estetice: ceremonii spectaculoase, şi musicale, jocuri, opere de artă plastică şi de literatură, prin care se celebrau zeii cetăţii. Iată de ce vidul sufletesc pe care religia homerică, chiar în urma reformei morale hesiodice nu-l putea umple îşi va căuta mulţămirea în *cultele populare de mistere* ce năvălesc din Asia frigiană şi din Tracia. Incepând chiar din sec. VII se constată în lumea greacă o puternică agitaţie religioasă care degeneră într'o adevărată «epidemie religioasă» şi nu se potoli decât prin sec. V, după ce cultul religiei populare a lui Dionysos, favorisat şi de tirani, se înstăpâni pretutindeni, luând aspect deosebit de religia zeilor cetăţii sau a celor olimpici [3]).

Puternicul curent religios care venea din Asia, aducând cultul lui Bacchus şi al Semelei, aceasta ca o zeiţă a «Terei», o replică frigiană a «Magnei Mater» asianice, favorisă apariţia, în acelaşi timp, a unei serii de vrăjitori şi purificatori, a căror activitate Gernet o întrezăreşte în unele mituri şi tradiţii cari-i presintă venind de la Hiperborei, prin care ar fi să înţelegem pe Hinduşi. In acest mediu de efervescenţă religioasă, s'au desvoltat cele două religii înrudite între ele, şi care se atribue lui *Orfeu* şi *Pythagora*, religii al căror temeiu nu constă în numirea zeului adorat, Bacchus ori Apollo, al căror cult se renovează numai, ci în «necesitatea de a organisa o viaţă religioasă în cadre nouă şi independente», cu teologi speciali, o *doctrină* a vieţii de dincolo, o *metempsihosă* sau *palingenesă*, comune Orificilor ca şi Pythagoreicilor (p. 141). In adunările acestor religii nouă, şi mai cu seamă în tovărăşia religioasă («thiasa») se strâng mulţimile de jos care erau excluse din cadrele religiei patriarhale a ginţilor aristocrate; acestea sunt *religii egalitare*, pentru toţi năpăstuiţii şi desmoşteniţii soartei, pentru cei excluşi din cadrele rigide ale cetăţii greceşti şi de aceea lui Dionysos i se dau epitete ca: «Isodates, Lyxios, Eleftherios (în lat. *Liber*), zeul egalităţii şi al libertăţii.

Să nu uităm că tiranii cari se sprijineau pe masele populare au favorisat în sec. VII şi VI desvoltarea acestei religii a săracilor şi desmoşteniţilor excluşi dela cetăţenie în Attica înainte de reforma lui *Clistene.* Cultul orgiast avea de scop: scoborîrea zeului în fiecare din asociaţii thiasei (enthousiasmos), dar *nemurirea* nu se capătă decât prin iniţierea în *mistere*, la a căror desvoltare contribue Orfismul şi alte religii de mistere precum: cultul *Cabirilor*, al *Coribanţilor*, al *Demetrei* din Eleusis, la care se admiteau şi *sclavii.* Credincioşii acestor religii sau secte se ziceau «mystii» ai lui Bacchus şi ai Demetrei din Eleusis, «orfici» ai lui Dionysos-Zagraeus, după doctrina lui Orfeu, *pythagoricieni*, cei cari urmau doctrina lui Pithagora — acesta încercase a stăpâni Crotona în calitate de aisymnet, spre a-şi organisa o religie de monastică severitate, ca un precursor bi-milenar al organisaţiei date de Calvin Genevei. Deoarece toţi iniţiaţii credeau într'o *răsplătire* a faptelor în lumea viitoare, cultele de mistere se aseamănă întru câtva cu marile religii relevate ale *mântuirii* sufletului care au înflorit în Asia (Roussel, p. 113); unele au venit în Grecia din Asia Mică, altele din India, nu se ştie pe ce cale. Geniul grecesc însă a realisat moralisarea lumii divine, adică spiritualisarea religiei naturiste nu prin speculaţii metafisice ca Hinduşii sau profetice-eshatologice, ca Evreii, ci mai cu seamă prin opere literare şi filosofice.

Aceste două caractere esenţiale în curentul religios din Grecia: efervescenţa religioasă şi egalitarismul social se observă şi în fenomenul religios care a dat Geţilor şi Dacilor o nouă religie, desbrăcată cu desăvârşire de elementele naturiste, prin reforma lui Zalmoxe. Aceasta se va arăta în articolul următor.

---

1) G. Glotz, Histoire Grecque, I, p. 500; Gernet, Génie grec dans la religion, p. III şi Roussel, Grèce Orient, p. 110.

2) N. Iorga, Essai de synthèse I, p. 102.

3) Gernet, op. cit. 137—8. Rhode citat aci arată cât de «generală şi adâncă a fost agitaţia religioasă care străbătu Grecia în zorii epocii istorice pe când K. I. Beloch îi acordă, în «Griechische Geschichte» un capitol întreg: «Reforma religioasă şi întemeerea ştiinţelor».

URÂTĂ HARTĂ ARE ŢARA MEA... / de D. IOV

Urâtă harta are ţara mea
Cum au sluţit-o grelele urgii...
Privirea tot de lacrimi plină mi-i,
De câte ori mă uit înfrânt la ea.

Urâtă hartă are ţara mea!

Imi pare-o inimă de bun român,
Cu vârful spintecat pe Marea largă,
In care a intrat adânc, s'o spargă,
Pumnalul ce pândea 'n ascuns, păgân...

Urâtă hartă are ţara mea,
De când zdrobi minciuna adevărul...
Cine-a tăiat o felie din mărul,
Ce-aşa fermecător o rotunjea?

Urâtă hartă are ţara mea!...

Azi când încerc hotarul a-l privi,
Ingenuchez cu ochii în apus
Acolo unde mi-i hotarul dus,
In cel ce-a fost, în cel care va fi...

Urâtă hartă are ţara mea
Ştirbită'n depărtare, peste munţi,
Acolo unde loc nu e să'nfrunţi,
Nici visul tot şi nici nădejdea grea.

Urâtă hartă are ţara mea!...

Dar mâne vor doini la stâni ciobanii,
Carpaţii când nu vor mai fi hotar,
Căci ziua va sosi s'o facem iar,
Cum ne-au lăsat-o Dacii şi Romanii...

Şi-atunci, din Tisa în Bug, aşijderea
Cu neamul nost' înmănunchiat în tot,
Ca un haiduc voiu chiui, cât pot:
Frumoasă hartă are ţara mea...

UNIVERSALISM ŞI ETNOCRAŢIE

de VALENTIN-AL. GEORGESCU

Mişcările naţionaliste postulează ca eminente şi superioare, valorile naţionale, în substanţa lor etnică, fatal particularistă. Poporul, transformat în naţiune sau mai exact în comunitate naţională, este depozitarul marilor legi de evoluţie ale comunităţii. El, prin sufletul lui aparent insesizabil, dar nu mai puţin cert, comandă destinul istoric şi constitue sursa marilor idealuri şi a marilor împliniri. In această viziune etnocratică — ar spune d-l Nichifor Crainic — a lumii, individul este suportul necesar al comunităţii, dar el nu se realizează — în sensul că nu devine o realitate existenţială şi etică — decât în comunitate şi prin comunitate, — în măsura în care este perfectă contopirea lui cu legile sângelui, ale pământului şi ale destinului naţional.

Dreptul natural şi filosofia luminilor porneau, în dialectica lor, dela individ, pentru a construi — contractual — societatea şi Statul [1]).

Multe doctrine conciliatoare au crezut că trebuie să plece dela individ şi colectivitate în acelaş timp, ca dela două valori egal justificate şi de egală eminenţă, problema socială reducându-se la găsirea unui echilibru, a unui compromis între interesele sau tendinţele lor divergente. Concepţia contractualistă era înlocuită printr'una mecanică şi aritmetică.

Cele mai multe doctrine naţionaliste, în special cele de esenţă germană, pornesc dela comunitatea originară şi dela individul legat în comunitate. Aceste date, autorii germani le găsesc în sensibilitatea colectivă a rasei lor şi afirmate în istoria germană. Autorii aceştia mai concep şi alte modalităţi de constituire a vieţii sociale, pe care le şi resping, ca vătămătoare spiritului german. Dreptul roman, de pildă, este «*fremd*», fiindcă ar gândi individualist [2]), nu comunitar, ca cel german. Dar dreptul roman a fost produsul unui *Volksgeist* şi în marea lui manifestare colectivă nimeni nu l-ar putea afirma ca fiind în divorţ cu geniul roman. Aceasta înseamnă că, spre deosebire de rasa germană, colectivitatea romană avea o structură individualistă.

Dacă aceasta este adevărat, fiecare mişcare naţională ar trebui, prin examenul istoric al propriei ei comunităţi, să-şi determine modalitatea şi intensitatea existenţială sub unghiul coeziunii comunitare. Este un examen care nu se face totdeauna cu aceeaş atenţie cu care l-au întreprins Germanii. Dimpotrivă, concepţiile germane — extrase atât de local din istoria naţională — se dovedesc înzestrate cu o extraordinară putere de expansiune şi de polarizare, ajungând să constitue doctrina comună şi dominantă a epocii noastre, ca şi individualismul în secolul trecut sau ca dreptul natural în ajunul revoluţiei franceze.

Doctrina individului legat în comunitate şi care, ca atare, formează realitatea originară şi supremă, ajunge la următoarea formulare caracteristică pentru mişcarea naţional-socialistă: Naţional-socialismul construeşte comunitatea populară din recunoaşterea că [3]) «*...der Mensch von Natur, also existenziell, gemeinschaftsgebundenes Wesen schon ist, dass sich Grund und Sinn menschlichen Lebens im Gemeinschaftsdasein erfüllt*».

Formula lui Gierke, pentru a defini comunitatea germană, era şi mai simplă şi mai precisă: «*personenrechtliche Gemeinschaft, welche das Fürsichsein der Individuen in einem bestimmten Bereiche überwindet und durch Verbundenheit ersetzt*» [4]).

Pentru o clarificare a acestor poziţii, noi plecăm dela următoarele puncte de vedere:

a) Comunitatea este datul primordial şi esenţial ireductibil al vieţii sociale. Aristot nu afirmase altceva. Dar nu comunitatea pur şi simplu, ci comunităţile umane. Este, într'adevăr, o imposibilitate şi o aberaţie să ignorezi faptul brutal al multiplicităţii comunităţilor şi al unităţii lor umane. Prin esenţa lor umană, comunităţile, fie şi numai ideal şi dialectic, se coordonează şi se solidarizează în funcţie de un criteriu universal şi comun.

b) Creştinismul dă o formă concretă şi istorică acestei coordonări şi solidarităţii umane a colectivităţilor, sub forma destinului comun de revelaţie şi de mântuire.

c) Comunitatea nu are o structură imutabilă. Pentru actualul stadiu de desvoltare istorică a omenirii, naţiunea reprezintă forma reală, organică şi coerentă, a comunităţii umane, susceptibilă de autonomie, autarchie şi suveranitate. Această formă nu este posibilă în orice altă epocă istorică; nici azi, pe întreaga întindere a globului. Comunităţile naţionale de azi sunt rezultatul unor vaste procese istorice, de ordin rasial, politic şi spiritual. Orice reducere a lor la unitate concretă violentează realitatea şi constitue un program politic pecuniar sau o admirabilă idee forţă, dar nu o permanenţă istorică de valoare absolută.

d) Nu este aberativ să susţinem că intensitatea solidarităţii comunitare poate fi natural variabilă. Comunităţile greco-italiene şi neo-latine-mediteraniene [5]) ar reprezenta un tip comunitar mai liber decât cele slavo-germanice. Ceeace nu înseamnă însă că în astfel de colectivităţi, comunitatea n'ar fi datul primordial şi esenţial faţă de individ. Comunitatea românească, bazată pe «frăţietate» dă alt accent moral sau afectiv legăturii colective a indivizilor, dar această legătură nici nu dispare, nici nu-şi schimbă natura.

e) Depăşind, deci, poziţia particulară a doctrinelor germane care caută în istoria germană fundamentul noţiunii absolute de om «*gemeinschaftsgebunden*», problema se poate pune cu o valoare generală, pentru toate comunităţile, fie ele libere, fie rigide. Independent de aceste variaţiuni de intensitate, constitutive comunităţii sau specifice unei epoci istorice (comunitatea latină trece dela forme rigide, la forme libere), nu există comunitate care să nu lege pe om existenţial şi nu există om care să nu fie legat în comunitate. Această constatare este generală şi pe ea se poate întemeia orice doctrină naţionalistă.

f) Faptul că omul «este», în realitatea lui, legat în comunitate, nu-i suprimă — pe plan individual — libertatea le a se opune comunităţii, de a postula eminenţa valorilor individuale şi de a lupta pentru triumful lor.

g) Această libertate de afirmare a individului poate fi construită dialectic în mai multe feluri.

Unii gânditori vor vedea în ea o polarizare antitetică a vieţii umane, care face ca istoria să fie o pendulare între integrarea comunitară şi destinderea individualistă. Această concepţie repune în discuţie adevărul că omul este «*gemeinschaftsgebunden*».

Alţii o vor considera ca o formă a libertăţii morale a omului de a voi binele sau răul. Dacă binele suprem este legat de comunitate, afirmarea individualistă consumă, în istoric şi pe plan social, păcatul originar şi îndumnezeirea omului.

In fine, pentru cei care văd în libertate realizarea a ceeace este esenţial şi adevărat, libertatea individuală dispare ceva absurd, sălbatec sau orb, dar nici ca problemă. Dacă omul adevărat este «*gemeinschaftsgebunden*», individul este liber numai atunci când, de bună voe sau dirijat, îşi realizează această esenţă. Problema metafizică a libertăţii omului se transformă în problemă politico-socială de organizare a societăţii în vederea realizării destinului comunitar al omului.

h) Dificultatea fundamentală este aceasta: Comunitatea reprezintă viaţa în istorie a omului, deci viaţa de după cădere şi păcat. Această viaţă nu poate să nu transpună natura omului, aşa cum a fost stigmatizată prin căderea adamică. Comunitatea se poate îndumnezei, comunitatea poate uita pe Dumnezeu, comunitatea poate săvârşi răul ca şi individul [6]). Dostoievsky, în «*Posedaţii*» a prezentat o astfel de dialectică a răului colectiv, care prefigurează realizările de azi ale materialismului istoric şi bolşevist. In faţa acestei comunităţi, individul, dată fiind incontestabila lui libertate morală, nu-şi păstrează putinţa de a recunoaşte păcatul comunităţii, opunându-i-se şi încercând o mântuire individuală? Cine răspunde afirmativ la această întrebare, introduce în istorie criticismul individualist, raţionalist, jusnaturalist, exagerat de protestanţi, dar cunoscut şi gândirii catolice, în aplicaţiunile ei politice şi sociale.

i) Cei ce vor să scape din cleştele acestei dialectici «teologice», care, singură, epuizează realitatea, trebue sau să admită îndumnezeirea comunităţii (sociologia durkheimiană, Hegel) sau să eşueze în scepticism ori în pesimism, acesta din urmă readucându-ne la o atitudine raţionalistă şi individualistă.

Tot îndumnezeire a comunităţii înseamnă şi poziţia celor care afirmă naturala îndreptăţire şi excelenţă a tot ce întrupează valorile comunităţii [7]), refuzând să conceapă că viaţa ei adevărată poate fi judecată sub unghiul binelui şi răului, şi ajungând astfel la caracterul de fatalitate şi de necesitate a valorilor comunitare, a căror interpretare şi actualizare nu poate fi decât operă individuală, dirijată raţional sau mistic de spiritul comunităţii.

j) Problema de care ne ocupăm are un accent tragic de netăgăduit. Tragicul ei rezultă din faptul că istoria omenirii rămâne liberă. Istoria este făcută de oameni care pot greşi, fie atunci când, guvernanţi, trebue să exprime adevărurile comunitare, fie atunci când, guvernaţi, trebuie să alcătuiască fiinţa comunităţii şi să-i poarte destinul. Meditarea solidară şi dezinteresată a acestor date conduce la umilinţă şi la cucernicie [8]).

Fără această lecţie de umilinţă şi de cucernicie, destinul omului poate fi odată entusiasm, credinţă şi creaţie durabilă.

Aşa dar, mişcările naţionaliste pun accentul pe comunitatea naţională, nu pe umanitate; pe omul unui anumit pământ, nu pe omul abstract; pe sânge şi pe legătura cu pământul, nu pe raporturile intercivice sau pe idealurile raţionaliste ale individului.

Această concluzie are însă nevoe de o adâncire care să înlăture orice gravă confuzie cu privire la raporturile dintre comunitatea etnocratică — aparent particularistă şi fragmentară — şi valorile universale ale culturii şi ale creştinismului. Particularismul etnicist al mişcărilor naţionale nu înseamnă o repudiere sau o negare a universalului. Naţionalismul nu poate nega nici omul, nici umanitatea. Sufetul naţional nu este o monadă cu toate ferestrele închise şi către cer şi către restul lumii sau către istorie. Comunitatea naţională nu anulează comunitatea umană, ci ne dă numai condiţiile reale şi fecunde de trăire în comunitate, adică pe cel mai înalt plan uman. Mădularul unei naţiuni nu este antiteza omului, ci singurul lui temei şi suport real, concret, viu, logic.

Adevăratul naţionalism nu îndumnezeeşte naţiunea, pentru a face din ea un despot, un zeu absurd sau un Maloch arbitrar, ci mărturiseşte legăturile revelate dintre popor şi Dumnezeu.

Originalitatea naţionalismului rezidă în concepţia despre trăirea valorilor universale şi despre virtutea purificatorie a acestor valori, fiindcă numai naţionalismul permite omului să trăiască într'un anumit fel, purificator, valorile universale.

Comunitatea umană este o abstracţiune, o valoare ideală. Trăirea ei concretă nu se poate face decât în comunitatea naţională, care realizează astfel analogic, prin corespondenţe organice, idealurile umane: ideea de Dumnezeu, de nemurire, de mântuire, de sacrificiu şi milă, de dragoste, de muncă, de frumos.

Omul este deasemenea o abstracţiune, o limită ideală. El nu se poate realiza decât în mădularele diferitelor comunităţi raţionale. Naţionalistul se afirmă şi se mărturiseşte, ca atare, nu pentru a se desumaniza, ci pentru a fi mai fecund, mai real, mai adânc, om. Numai curăţindu-şi şi dominându-şi fiinţa concretă în creusetul viu al naţiunii, poate fi sigur că a oferit omului ideal de totdeauna toţi sorţii de a se recompune pe planul nevăzut al confruntării cu Dumnezeu.

Starea naţională a omului nu este nici ea o realitate ultimă, un scop absolut, ci numai stare de realizat, prin trăire şi purificare, destinul omenesc în ceea ce are esenţial şi absolut. Numai fiind naţională ne poate da un chip armonios şi fecund, o analogie a universului, o corespondenţă a absolutului. De aceea, naţionalul nu este nici uzurpare a dumnezeescului, nici dar ultim al vieţii. Ci numai tiparul concret, analogic, de trăire a lui Dumnezeu şi a destinului printr'un sistem de corespondenţe vii şi coherente. Aceasta nu înseamnă însă că naţionalul este o etapă trecătoare, un provizorat inferior. Naţiunea este o stare durabilă, constitutivă actualei noastre condiţii umane şi raporturilor dintre om şi revelaţie. Aceste raporturi constitue istoria profană, care nu este decât o altă faţă palpabilă a vieţii omului de de după păcatul adamic. Naţionalul nu se traversează, ci se adânceşte; nu se abandonează, ci se purifică; nu se rezolvă în valori superioare, ci se compune mereu viu din participarea la cele mai înalte valori ale omului şi ale lui Dumnezeu.

Astfel concepută, naţiunea devine o proectare, pe toate planurile vieţii individuale şi sociale, a unei tradiţii creatoare. Tradiţia dă naţiunii un mediu organic, o intimitate, o ierarhie familială, o continuitate irezistibilă, o certitudine de depăşire şi mai presus de toate un mântuitor sentiment al solidarităţii în care şi prin care învingi pentru o durată, alta decât a zilei de azi şi a individului.

Pornind dela aceste premise elementare, putem afirma că omul comunităţii este o fiinţă care, renunţând de a se mai împărţi contra lui însuşi, nici nu mai triumfă în jocurile reci ale raţiunii sau în schemele elegante ale logicei [9]); nici nu mai jubilează tenebros în nunţile mistice cu nălucile de totdeauna ale sufletului. Omul nu se împarte, egoist, imprudent sau exasperat, ci se adună într'un eroic efort de trăire totală a vieţii, de înţelegere nefalsificată a lumii, de cucerire a creaţiunii prin împăcare cu ea.

Unitatea omului presupune însă unitatea firii şi omul comunităţii nu se mulţumeşte s'o recunoască, ci va încerca s'o cunoască prin toate legăturile pe care mintea şi inima le descoperă între [illegible] lar, unitatea personalităţii umane care creşte în sânul comunităţii este în acelaş timp condiţionată de disciplină morală şi ierarhie spirituală, una şi alta umanizate prin adeziunea inimii la demersurile rigidei ordine aniversale.

Este o ordine care nu depărtează de Dumnezeu, nu suprimă libertatea morală şi nu diminuiază sorţii de mântuire.

Această concepţie despre naţional şi naţiune face din sufletul poporului un cerc de foc care se deschide asupra trecutului şi asupra întregii umanităţi, de care este solidarizat prin comunitatea de revelaţie şi de mântuire. Adâncirea naţională nu se face pentru a separa sau învrăjbi, ci pentru a purifica, pentru a întări şi pentru a asigura viaţa armonioasă a unor popoare care s'au ales în geniul lor, în chemările lor, în destinul lor.

Este pentru noi singura cale care duce dela etnocraţie la universalism, fără contradicţii şi fără alegere dureroasă.

1) Cf. E. Wolf, *Grosse Rechtsdenker*, p. 549, defineşte astfel această concepţie: «*Vertragsmässige begründete* Societas *der von Haus aus freien und gleichen Individuen*».

2) Aşa susţinea deja Gierke, cf. Wolf. *op. cit.*, p. 550.

3) Krieck, *Der Mensch in der Geschichte*, p. 268.

4) *Personengemeinschaft und Vermögensinbegriffe in dem Entwurfe eines B. G. für das Deutsche Reich*, 1888, p. 53. Cf. comentariul lui Wolf, *op. cit.*, p. 54 sq. 3

5) Bonfante, ilustrul romanist italian, merge până la a vorbi de acţiunea individualizatoare a solului italic asupra aşezărilor omeneşti din Latium.

6) Cf. studiul nostru *Problema răului la Dostoievsky*, Junimea Literară, Cernăuţi, 1936.

7) N. Crainic, *Puncte cardinale în haos*, p. 312, a văzut just această îndumnezeire a comunităţilor prin naţionalism (forma cea mai gravă este doctrina D-lui Alfred Rosenberg, mai aproape de cât se bănueşte de socializarea sufletului colectiv la sociologii iudaizanţi din şcoala lui Durkheim). Şi d-sa a arătat că pacifismul postbelic a eşuat din cauza remediului ateist pe care l-a căutat sub inspiraţia iudaismului. Ultima evoluţie spirituală a naţionalsocialismului lasă în umbră poziţia celor care vor să creze o religie germană. Fără ca toate punţile să fie reclădite, ideea de civilizaţie europeană şi creştină şi-a arătat în ultima vreme şi necesitatea şi conţinutul real şi măreţia.

8) Cf. N. Crainic, *Eodem*, p. 148.

9) Cf. Nae Ionescu, *R. V.*, p. 23: «Propriu zis deocamdată noi nu facem decât să lichidăm raţionalismul, nu raţionalismul adevărat cu care misticismul a trăit în cea mai rodnică pace; ci raţionalismul cartezian, care este o răsturnare şi, mai departe, o falsificare prin unilateralitate a celui adevărat».

SUB CASIOPEIA

Cadenţa bocancilor, zornetul fierului,
Pe drumul de pulbere, sub Casiopeia,
Pleacă departe compania treia,
Pleacă şi gruele sub naltul cerului.

Vara 'nfloriră maci roşii stepele
Zac pretutindenea grămadă snopii
Ce o fi cu sufletul e grija popii
Nechiază zările turbate, ca iepele.

Acum e toamnă. Prin nori alburii
Rânjeşte iarna cu dinţi de zăpadă
Mâine, măi frate, cine-o să cadă ?
— Scrie-mi, tată, când ai să vii?

Un măr atârnă putreg pe creangă
Gura obuzelor ţărâna o muşcă
Cineva doarme cu capul pe puşcă
Şi poate visează un svon de talangă.

CU FAŢA'N ASFINŢIT

Câmpuri pustii, apusuri sângerate,
Stă plopul singur clătinat de vânt,
De dorul ţării mele înstrăinate
Dă iarăşi frunza veştedă cuvânt.

S'a strecurat un an dela plecare!
Şi gândul mă tot trage îndărăt.
Ei! Clujul nostru mai vedea-l-om oare?
Se pierde 'n zări un stol, departe hăt!

Un tren porneşte fluerând din gară
Spre răsărit, spre răsărit mereu,
Apusul se învăluc în seară
Privit cu teamă grea de ochiul meu.

Mihai BENIUC

ROMANII DIN RASARIT ŞI MIAZA-NOAPTE

de NICOLAE M. POPP

In capitolul precedent am urmărit granița carpatică și granița Nistrului ca linie a frontului politic. Se cercetăm acum granițele acestea ca zone de întrepătrundere etnică. Aici trebue să urmărim două aspecte: elementul românesc dincolo și elementele străine dincoace de actualele granițe.

1. *Românii peste hotare.*

La Nistru. Dela început se poate afirma că dacă Nistrul e un hotar natural, nu e în acelaș timp și un hotar etnic. Tot malul sovietic al Nistrului e plin de așezări românești. Românimea transnitriană, care se cifrează astăzi la un număr de vreo 800.000 suflete, ocupă un spațiu care se poate schematiza sub forma unui triunghiu a cărui bază stă pe Nistru, între Movilău și liman și al cărui vârf s'ar sprijini undeva dincolo de Bug, la cca. 250 km. NE de Nistru. Românii însă sunt răslețiți și mai departe, până la Nipru, în Crimeia și chiar în Caucaz. Regiunea de maximă răspândire a Românilor ar coincide cu zona de contact între stepă și pădure.

Românii, cari până în sec. XII ocupaseră Moldova toată, erau trecuți peste Nistru în epoca descălecatului. Până atunci, tot ținutul dintre Nistru, Bug și Nipru era aproape pustiu, așa că vorbind despre prima populație stabilă a acestor locuri, trebue apăsat asupra Românilor ca *primi ocupanți.* «Moldovenii au întins plugăria peste Nistru, ei au fost cei dintâi podgoreni pe malul stâng al fluviului și cei dintâi oameni statornici» (Mehedinți & Vâlsan). Una dintre primele încercări de expansiune românească peste Nistru s'a produs în 1443 când «niște pescari români din Cetatea Albă au atacat prin surprindere o așezare genoveză dela gura Niprului și au arborat steagul moldovenesc» (Nistor).

In măsura apropierii de zilele noastre, așezările românești peste Nistru se înmulțesc. Trecerile se făceau pe la vaduri bine cunoscute, mai ales prin celebrul Vad al lui Vodă, din dreptul celui mai mare cot al Nistrului. Se crede că însuși Ștefan cel Mare prin acest vad ar fi trecut Nistrul, fugărind pe Tătari (Lehaw). Moldovenii se îndesiseră atâta peste Nistru, încât pe la 1600 unul din drumurile cele mai bătute de Cazaci se numea *«șleahul moldovenesc».* Drumul acesta urma cumpăna apelor dintre Nistru și Bug.

Până la sfârșitul sec. XVIII, la Nistru, în niște ținuturi în cari Românii sosiseră cu cel puțin 4 veacuri mai înainte, nu se pomenește nici urmă de populație stabilă ucrainiană sau rusă. Până atunci nu numai că majoritatea orașelor Ucrainei și Podoliei posedau un important contingent românesc, dar au fost chiar orașe înființate de Moldoveni: Tiraspol, Grigoriopol, Rașcov; în fine Movilăul lui Ieremia Movilă.

In afara colonizărilor benevole, Transnistria cunoaște și importante colonizări forțate, făcute de Ruși în timpul răsboaielor ruso-turce și mai ales după 1812. Se pare că acestor colonizări forțate se datoresc satele așezate dincolo de Bug și de Nipru. Căutând să reducă procentul românesc în Basarabia, stăpânirea rusească a început să momească pe țăranii moldoveni, prin agenți de colonizare, să-și părăsească glia străbună și să se colonizeze prin Caucaz; asta se întâmplă pe la sfârșitul veacului XIX.

Bine înțeles că majoritatea Românilor transnistrieni sunt Moldoveni. Nu e de neglijat însă că după Moldoveni imediat, vin la rând ciobanii ardeleni, fie Mocani, fie Mărgineni. Peste Nistru erau drumuri cari mărturisesc aceasta: *șleahul Bacilor* ducea dela Dubăsari la Dorotca (Harea); altul era *drumul baciului* care plecar lela Iagorlâc, numite în vechime *Unghia Oaei*, și mergea până la *Băcioaia* din Crimeia tătărască, vestit centru pastoral pe vremuri (Smochină).

Numai între Nistru și Bug sunt peste 400 sate românești (Nour). Până astăzi se păstrează o mulțime de sate cu numiri dintre cele mai minunate: Chiscu Lung, Șerbani, Domnița, Șapte Rediuri, Botușani, Catărău, Perișori, Găvănosu. Cel mai depărtat sat românesc de țară e Glodoși, la peste 500 km. dincolo de Nistru.

După instaurarea regimului sovietic, Românimea transnistriană a intrat într'o fază de distrugere aproape totală, din cauza dislocării ei în massă și a siluirii conștiinței naționale. Totuși Sovietele nu neagă existența Românilor transnistrieni pe cari îi înregistrează în statisticile lor. Mai mult, înființaseră chiar o «Republică Moldovenească», numită solemn: Autonomă Socialistă Sovietică, cu scopul de a amăgi pe Români să fugă în țara proletară.

Despre Moldoveni și despre republica moldovenească, Sovietele au păreri bizare. Cităm din cărțile de școală: «Dacă România afirmă că Românii sunt înrudiți cu noi Moldovenii, că ar vorbi aceiaș limbă ca noi, aceasta este o minciună sfruntată» (Ciobanu). Alt citat: «Basarabia face parte din republica noastră moldovenească; ea suferă încă jugul boerilor români care au ocupat-o cu forța». Nu mai adăogăm că toate hărțile oficiale ale Uniunii Sovietice arată Basarabia ca făcând parte integrantă din teritoriul sovietic. Asta înainte de 1940.

*

In Carpați. In cele de mai sus văzurăm expansiunea românească dincolo de Nistru. Să vedem acum în ce măsură se produce o expansiune românească pe *granița carpatică.* Un lucru este bine cunoscut de toată lumea: că dintre toate neamurile locuitoare ale Carpaților, poporul cu viața pastorală cea mai intensă și cu destinul mai legat de munte ca nici unul altul, au fost Românii. Cutreerând golurile muntoase cu turmele lor și trecând din munte în munte, Românii — până prin sec. XIII — ajunseseră în Moravia (Drăganu). Ambele versante carpatice, și cel slovac și cel galițian, le erau la fel de familiare.

Carpații aceștia deși împărțiți până mai deunăzi între Polonia și Slovacia nu sunt locuiți nici de Poloni, nici de Slovaci. Astăzi «întreg muntele este cufundat în marea ruteană, după cum în trecut intra în patrimoniul Românilor. Toponimia munților este înțesată de numiri românești până departe de țară (Mara Popp). Iată câteva: Rotundul, Cucul, Șesul, Tomnatecul, Picuicul. Terminologia pastorală deasemeni: strunka putira, gjeleta, bryndza, komora, etc.

Dar infiltrația românească în miază noapte n'a fost numai păstorească — în Carpați, ci și agricolă — în Galiția. Cucerirea Pocuției a permis instalarea Moldovenilor dincolo de Ceremuș «ca slujbași, moșieri, negustori și țărani» (Nistor). Nici un hotar n'a fost un exemplu mai viu de osmoză etnică cum a fost Ceremușul. (Faptul se va evidenția mai jos [illegible] la infiltrația ruteană dincoace din Ceremuș).

O parte din țăranii din Moldova fugeau în Pocuția să scape de birurile domnilor moldoveni. Pe de altă parte, latifundiarii poloni aveau tot interesul să-și colonizeze pământurile cu Moldoveni, căci moșiile lor fuseseră pustiite de Tătari prin sec. XIII. In secolele următoare (XIV și XV), nenumărate documente vorbesc de așezări valahe. Moldovenilor așezați aci li se dădeau privilegii tocmai ca să-i îndemne să vină. De aceia pricinile dintre Moldoveni se judecau după dreptul românesc: *prava voloskogo.* Până dincolo de isvoarele Nistrului sunt peste 100 sate înființate pe temeiul dreptului românesc (Nandriș). Multe din ele își mai păstrează încă numele românești, ca: Runkuri, Akreszori, Ardzelusa, Nyago, etc., dar nici unul nu mai are alement românesc neasimilat.

*

Populația românească transnistriană și vechea populație românească din Galiția s'a găsit în expansiune firească. Prima trecând Nistrul spre răsărit, de pe pieptul Moldovei pe aceiaș coamă de dealuri înalte așezate la hotarul dintre pădure și stepă, a doua deplasându-se pe Carpați sau urcând râurile spre isvoarele lor: Prutul, Nistrul.

Singura populație românească aflată peste hotar, dar așezată locului iar nu în expansiune, sunt Românii din Maramureșul de nord. Fostul stat cehoslovac recunoaște că extremitatea răsăriteană a statului nu conținea deloc Cehi ori Slovaci. Provincia aceasta a fost numită Rusia subcarpatică, datorită imensei majorități a populației rutene ce o locuește. Alături le ei trăesc Evrei și Români.

In trecut, tot Maramureșul era românesc; nimeni nu contestă aceasta. Astăzi n'au mai rămas decât vre o sută de mii Români, dintre cari 15.000 trăesc în Rusia subcarpatică, chiar pe malul Tisei, în comune mari și frumoase: *Apșa de jos*, cea mai mare comună românească, Apșa de sus, Biserica albă, Slatina, Bedeu, Bogdan ș. a.

Maramureșul constitue o perfectă unitate naturală: o depresiune mărginită de munți, cu o singură poartă de intrare — poarta dela Hust și o singură legătură peste munte, la isvoarele Viseului — pasul Prislop. In 1940, cele două jumătăți ale Maramureșului, partea slovacă și cea românească au trecut succesiv în stăpânirea Ungurilor. Astfel, Maramureșul este astăzi întregit, dar sub jug străin. Bineînțeles, Maramureșul se vrea reîntregit, dar integrat în unitatea românească, deoarece el în toate timpurile a fost și a rămas românesc. Toată viața românească din afara Carpaților moldovenești își datorează sorgintea Maramureșului.

Incă depe acuma începe să se schițeze raportul de forțe între grupul etnic românesc și grupurile etnice vecine. Politicește, noi eram vecini în răsărit și miază noapte cu U. R. S. S. și Ungaria; etnicește însă, noi ne învecinăm cu un singur neam: poporul ucrainian sau rutean, dela limanul Nistrului, până peste Carpați, la Tisa. In fața acestui bloc de peste 40 milioane, noi Românii ne aflăm în plină defensivă. Grupul românesc transnistrian, risipit ca așezare și împrăștiat de Soviete era până la pornirea răsboiului sfânt, în plină suferință. Despre Românii în Galiția nu mai putem vorbi decât ca amintire de ceiace au fost odinioară. Românii maramureșeni sunt atacați în ființa lor etnică de Unguri și Ruteni. Așa Cea de unde în sec. XIV—XVII eram în plină expansiune, astăzi suntem siliți să ne retragem etnicește pe granițele României Mari.

2. *Infiltrații străine dincoace de Nistru.*

Cel mai nenorocit secol pentru istoria noastră națională este sec. XVIII. Acesta represintă îngenunchierea țărilor române în fața Turcilor și desmembrarea lor; ba pierderea temporară a Olteniei, ba înstrăinarea Bucovinei, ba răpirea Basarabiei, care de fapt se pregătește înainte de 1800. Țările noastre ajunseseră la discreția Austriacilor și a Rușilor, și deveniseră teatrul de luptă al tuturor răsboaielor dintre cele trei imense împărății cari căutau să ne stâlcească între ele.

«O nenorocire nu vine niciodată singură». Pe deasupra tuturor acestor necazuri, veacul al XVIII este inaugurat prin începutul unei infiltrații streine din ce în ce mai accentuate care se moștenește și în veacul al XIX-lea, când devine adevărată invazie. Este vorba de infiltrația ruteană și infiltrația evreiască lăsate ca o pecingine peste tot nordul și răsăritul țării noastre.

Infiltrația ruteană.

Frontiera Ceremușului a fost din cele mai vechi timpuri o regiune în care elementul românesc și cel rutean s'au întrepătruns necontenit. Mai sus am arătat împrejurările în cari, în expansiunea normală și pe cale de colonizare, Românii s'au lățit în Galiția și pe munții ei. Tot din aceleași pricini, dar mai ales prin colonizare au început și infiltrațiile rutenești în Moldova.

După zălogirea Pocuției de către Petru Mușat, vreme de sute de ani s'au iscat lupte între regele polon și voevodul Molovei. Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ion Vodă, au făcut dese incursiuni peste Ceremuș. După fiecare incursiune robiau un număr de locuitori ruteni ai Pocuției și-i aduceau în Moldova. Ba încă de multe ori Rutenii înșiși treceau de partea voevodului și se lăsau bucuros să fie colonizați în Moldova. O parte din acești prizonieri de răsboi, prin tratatele de pace, trebuiau restituiți Poloniei, așa încât numai o parte minimă au rămas în Moldova, și aceștia fiind colonizați prin mijlocul țării. Până pe la sfârșitul sec. XVII — în vremea lui Cantemir — toți acești ruteni fuseseră asimilați.

Nu tot acelaș lucru se întâmplă cu *Huțanii.* Huțanii sau Huțulii sunt originari din Pocuția. Sent oameni de munte. Origina lor e încă dubioasă. Probabil că au sânge românesc, dar azi sunt complect rutenizați. Ei au început să alunece în Carpații păduroși peste Ceremuș, încă din sec. XIV. Cert e că «la trecerea în Moldova ei vorbeau ruteneşte și erau Slavi» (Nistor). C'o mare putere de asimilare, au reușit ca până la finele sec. XVII — în timpul lui Sobieski — să copleșească pe Români, cari locuiau în număr mic prin munți. Contemporan cu asimilarea prizonierilor de răsboi ruteni colonizați în Moldova, asistăm la rutenizarea de către Huțuli a Românilor din munții Ceremușului. In lupta lată timp de 2—300 ani pe teritoriul Galiției și Moldovei, între Români și Ruteni, «în Galiția au biruit Rutenii, în Moldova — Românii» (Nistor).

Urmează acum actul al doilea al acestui proces istoric. El pornește cu sec. XVIII. In Polonia începuse decadența. In urma răsmiriței care a fost acolo la 1766, țăranii ruteni începură să se refugieze în Moldova. Veniți ca pribegi, se așezară ca «lăturalnici», mai întâi între Nistru și Prut — la marginea satelor românești, mai târziu pe valea Siretului și a Succevei. Ei sosiră ca greco-catolici.

Cât timp Lăpușneanu și Movileștii au putut ține trează influența românească în Galiția, nu numai Românii, dar chiar Rutenii au rămas ortodocși. Imediat ce influența moldovenească a încetat, a început ofensiva catolică. Rezultatul a fost că Românii din Galiția s'au rutenizat, iar Rutenii au trecut la unire. Pribegii ruteni sosiți în Moldova, au revenit însă la ortodoxie.

Se produce răpirea Bucovinei. Prima numărătoare făcută în Bucovina de Austriaci, dă la un număr de 88.000 Români, 21.000 Ruteni; deci ca proporție, la 4 Români: 1 Rutean. In vremea aceia, emigrările din Galiția nu erau prea intense. In schimb emigrările Românilor din Moldova în Bucovina «erau considerabile» și au fost provocate de răsboaiele ruso-turce și de regulamentul organic (Nistor). Sporirea dărilor a făcut pe țărani să fugă peste «cordun». Stăpânirea, ca să nu fie păgubită, lua dela țăranii rămași și birul celor fugiți. Atunci a ieșit vorba: «A da bir cu fugiții».

Dacă Ceremușul a fost întotdeauna un loc de scurgere a populației dintr'o parte într'alta a lui, nu mai puțin loc de scurgere a fost și «cordunul» separator între Moldova și Bucovina. Mai târziu când Austriacii au introdus obligativitatea învățământului și inchiziția fiscală, Românii au început să treacă cordunul înapoi în Moldova. Locurile lor, pas de pas, erau cucerite de Ruteni.

După 1812, prin răpirea Basarabiei, aria de înstrăinare a pământului românesc se mărește. Rutenii pătrund acum venind și de peste Nistru, din Podolia, în timp ce Bulgari, Găgăuzi și Germani erau colonizați de Ruși în Bugeac. In aceiaș proporție în care la 1775 Bucovina era un pământ locuit intens de Români, la 1812, Basarabia era tot un pământ românesc, care în prima catagrafie rusească număra 86% Români.

Instrăinarea Bucovinei și Basarabiei se produce în sec. XIX. Până la mijlocul secolului, infiltrația ruteană devine din ce în ce mai intensă. In Bucovina, raporturile dintre Români și Ruteni ajunseseră 2:1, iar în Basarabia, Românii scăzuseră procentual dela 86 la 74, în timp ce Rutenii se dublaseră. Cât timp Bucovina a fost alipită Galiției, adică până la 1849, a rămas românească. Polonilor cari aveau milioane de Ruteni în Galiția, nu le convenea deșteptarea Rutenilor. In afară de asta, în repetite rânduri mii de pribegi ruteni au fost restituiți moșierilor polonezi din Galiția. Asa că indirect, «Polonii au contribuit la menținerea caracterului românesc al Bucovinei» (Nistor).

Abia după 1850, când Bucovinei i se acordă autonomie, infiltrația ruteană se transformă într'o adevărată invazie. Sate întregi de peste Nistru se mută dincoace. Până la 1880, Românii ajung în Bucovina populație minoritară, iar în Basarabia, procentual scad dela 74 la 56. Rutenizarea continuă într'un ritm accelerat. Până la 1910, regiunea dintre Prut și Nistru, ținuturile Cernăuților și Hotinului, la 87.000 Ruteni, număra Români 185! (Nistor). Massă ruteană presează tot mai mult. Inghite Români. Trece Prutul și începe să înfășure Moldova de Nord.

Anul 1918 survine în plină expansiune a Rutenilor spre Sud. Infiltrația ruteană, bine înțeles, a încetat azi, dar cu durere trebue să constatăm că rutenizarea a continuat și după răsboi. Românii din România, din Hotin, Storojineț, Maramureș, au continuat să se rutenizeze. Rutenii de astăzi sunt urmașii bejenarilor din sec. XVII și XVIII.

Infiltrația evreiască.

Al doilea val de străini abătut — după Ruteni — asupra României, au fost Evreii. Primele informații despre Evrei le avem în Moldova, prin sec. XVI, însă numărul lor era atunci extrem de mic. Adesea domnitorii români îi goneau în Galiția și Podolia, de unde veniseră; bunăoară așa a făcut Petru Șchiopul. Dela început sunt pomeniți ca negustori, însă în vechime nu se puteau lua la întrecere cu Armenii și cu Grecii, cari în Moldova aveau multă influență, iar ca negustori — aveau multe legături în Levant.

Numărul Evreilor începe să crească din sec. XVIII și mai ales după 18[illegible]. Stăpânirea austriacă și rusească au încurajat pătrunderea Evreilor în Bucovina și Basarabia. Atât Austriacii cât și Rușii au încercat să-i colonizeze ca plugari, împroprietărindu-i și scutindu-i de dări. In scurtă vreme Evreii s'au eschivat, vânzându-și pământurile, intrând în comerț și arendând apoi moșiile boerilor pământeni. Numărul lor a crescut extraordinar de repede. In Bucovina, după 100 ani de stăpânire austriacă au sporit dela 2000 la 50.000. In Basarabia, tot într'o sută de ani de stăpânire rusească au crescut dela 20.000 la 230.000. Infiltrația evreiască s'a transformat într'o adevărată invazie după pacea dela Adrianopol din 1829.

Trăind în imediata vecinătate a frontierelor noastre, expansiunea Evreilor dincoace de frontiere este cât se poate de normală, tot atât de normală ca și expansiunea Rutenilor, cari locuesc în masse în Podolia, Galiția și Rusia subcarpatică. Ceiace e mai puțin normal, e că lățirea Evreilor dincoace de frontiera Nistrului și frontiera carpatică nu s'a produs numai pe cale naturală, ci că au fost sprijiniți de stăpânirile străine. Deosebirea de infiltrația ruteană constă în aceia că pe când aceasta a încetat în 1928, infiltrația evreiască a continuat și mult dincoace de această dată.

Dacă răsăritul și nordul țării ni s'[illegible] înstrăinat prin așezarea în mijlocul nostru a populației rurale rutene, orașele aceleiaș părți de țară ni s'au înstrăinat prin venirea elementului evreesc, prin excelență urban. Sunt orașe în cari Evreii dețineau în 1940 majoritatea populației: Sighet, Cernăuți, Hotin, Soroca, Chișinău, Tighina.

Elementul evreesc îndesindu-se prea tare în orașe, a început să se întindă și asupra vieței rurale. Un sfert din populația rurală a Maramureșului ajunsese evreiască. Până mai deunăzi, nu rare erau cazurile în cari găseam *agricultori evrei* în Moldova de peste Prut, *cărăuși evrei* în Moldova de miază noapte, în fine *baci evrei* la stânele din Maramureș.

Incheiere.

Analizând granița de răsărit și cea de miază noapte din punct de vedere politic și etnic, ajungem la următoarele constatări:

1. *Poporul nostru este primul stăpânitor al acestor granițe.* «Granițele vremelnice și vinovate», Prutul și cordunul bucovinean, au dispărut. O discuție asupra acestor granițe nu e de admis.

2. *In expansiunea firească,* pe cursul apelor, pe marginea pădurilor și în lungul munților, *neamul nostru a înstăpânit din vechi timpuri teritoru dincolo de Nistru și de Ceremuș.* Până în sec. XVIII, sământa românească în aceste părți s'a menținut.

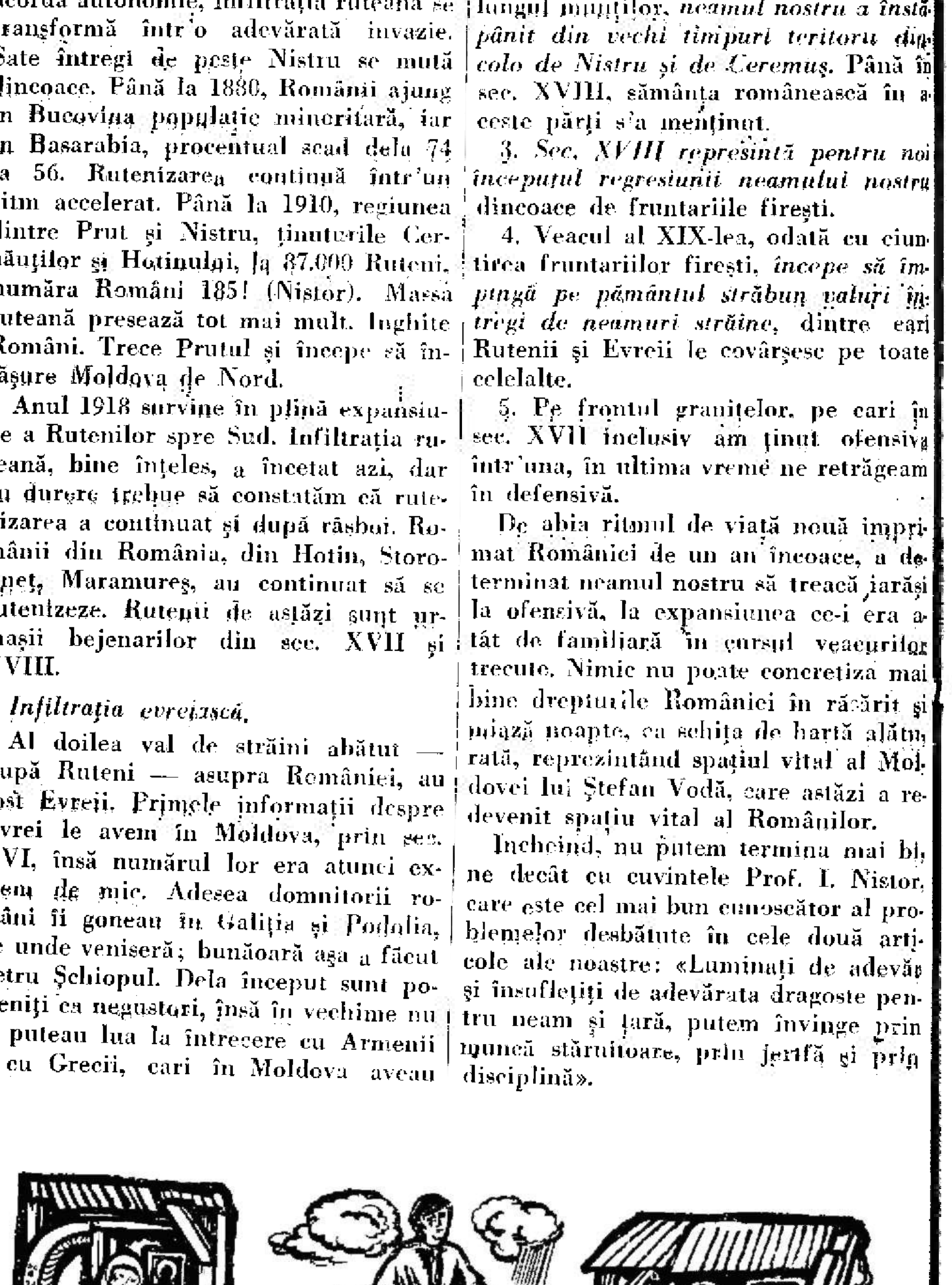
3. *Sec. XVIII represintă pentru noi începutul regresiunii neamului nostru* dincoace de fruntariile firești.

4. Veacul al XIX-lea, odată cu ciuntirea fruntariilor firești, *începe să împingă pe pământul străbun valuri întregi de neamuri străine,* dintre cari Rutenii și Evreii le covârșesc pe toate celelalte.

5. Pe frontul granițelor, pe cari în sec. XVII inclusiv am ținut ofensiva într'una, în ultima vreme ne retrăgeam în defensivă.

De abia ritmul de viață nouă imprimat României de un an încoace, a determinat neamul nostru să treacă iarăși la ofensivă, la expansiunea ce-i era atât de familiară în cursul veacurilor trecute. Nimic nu poate concretiza mai bine drepturile României în răsărit și miază noapte, ca schița de hartă alăturată, reprezintând spațiul vital al Moldovei lui Ștefan Vodă, care astăzi a redevenit spațiu vital al Românilor.

Inchеind, nu putem termina mai bine decât cu cuvintele Prof. I. Nistor, care este cel mai bun cunoscător al problemelor desbătute în cele două articole ale noastre: «Luminați de adevăr și insuflețiți de adevărata dragoste pentru neam și țară, putem învinge prin muncă stăruitoare, prin jertfă și prin disciplină».

CRONICA

LITERATURA

LITERATURA UCRAINEANĂ

In frământarea Romei de azi pentru crearea de noui valori spirituale sau pentru reînoirea celor cari de mult fac parte din bogatul său patrimoniu, un important loc îl ocupă studiul literaturilor străine puţin cunoscute. Desigur nu toate cărţile de acest fel cari apar şi nici toţi autorii lor nu trec totdeauna de limita unor simple excursii literare sau, dacă vreţi, a colecţionării de rarităţi pentru desfătarea sensibilităţilor obosite de fenomenul literar occidental. Printre cei însă, cari în cercetările lor urmăresc mai mult de cât atât, unul din cei mai neliniştiţi, posedând amploarea de orizonturi pe măsura întinsei sale activităţi de până acum — orizonturi cari ne îndreptăţesc speranţa unei opere de sinteză care să taie alee largi şi limpezi prin bogata şi variata sa operă şi să ne aducă cuvenitele concluzii — este fără îndoială *Luigi Salvini*. (Nu am pretenţia prin aceasta, să prezint pe Salvini publicului nostru, cunoscut la noi mai ales prin volumul său de traduceri din poezia populară şi prin studiul său mai recent despre Ion Creangă. Activitatea sa cuprinde literaturile de limbi slave, finougrice şi baltice. O notiţă privind unele lucrări ale sale în domeniul literaturilor slave se poate găsi în antologia care mi-a inspirat recenzia de faţă). In desele conversaţii cari le-am avut cu el nu arareori revenea în vorbirea lui formula «nou umanism roman» şi aceaşi formulă o găsesc şi în amabila dedicaţie de pe una din ultimile sale cărţi apărute, carte pe care vreau să o semnalez cititorului român şi care poartă frumosul titlu: *«Le Quattro Sciabole» (Cele Patru Spade). Antologia di narratori ucraini»*. Vellecchio editore, Firenze. Prefaţată de un limpede şi documentat studiu introductiv al lui Salvini, antologia cuprinde doisprezece prozatori ucraineni ale căror bucăţi sunt în cea mai mare parte traduse de el.

Voi spune dela început, fără teamă de riscul iperbolei, că lucrarea lui Salvini echivalează cu o adevărată descoperire literară, bogată în autentice capodopere şi plină de învăţăminte, mai ales pentru cei cari ar voi să studieze raporturile dintre fenomenul politic rusesc de după răsboi şi creaţia literară ucraineană. Căci Salvini s'a mulţumit cu o explorare, după expresia sa, «dealungul coastelor», adică în domeniul literaturii contimporane, fără să intre în adâncime în acest ţinut reprezentat încă cu alb sau cu prea puţine date pe harta geografică a descoperirilor literare.

Autorii din antologie, unii mai vechi, dar cu activitate prelungită până aproape în zilele noastre, alţii tineri şi martori ai unor frământări de arzătoare actualitate, impresionează de la început printr'o caracteristică ce le e comună fără excepţie: un dar natural de a povesti frumos şi nesilit, dar care simţi că nu este numai al lor ci şi al pământului unde trăiesc, pământ bogat în povestitori, îmi vine să spun şi scriind aceste, gândul îmi sboară la draga noastră Moldovă.

S'ar înşela însă cititorul care şi-ar închipui această literatură ca o dulce depănare de poveşti şi istorii din vremuri bune, rod al unor vieţuiri pacinice şi împăcate. Antologia lui Salvini e toată huiet de arme iar autorii înmănuchiaţi în ea sunt luptători în adevăratul înţeles al cuvântului. Pentru a putea înţelege acest fapt ar fi destul să amintim că limba şi literatura ucraineană au avut unul din cele mai tragice destine, destinul de a fi prigonite în toată istoria lor, cu rare răgazuri şi prea scurte perioade de linişte prielnice creaţiei. Secolul al XIX-lea constitue pentru ea momentul celei mai mari asprimi ruseşti. In această epocă, ura Rusiei împotriva poporului ucrainean nu mai cunoaşte margini. (Ucrainenii spun «Moscovia» şi ar trebui citite cărţi ca *«Studi di storia e di cultura ucraina»* de Eugen Onatskyj (U. P. S. R., Roma) sau *«Ucraina — La terra martire ed indoma»* de Riccardo Bondioli (Edizioni Vettorini, Roma), pentru a putea înţelege neînchipuita prăpastie care desparte cele două popoare precum şi lupta de veacuri a Ucrainei pentru independnţa sa politică şi culturală). Ministrul de interne al Ţarului, Valajev, proclamă în 1863 într'o circulară ca *«limba ucraineană n'a existat niciodată, nu există şi nici nu va exista cândva»*. Astfel mai ales în a doua jumătate a veacului trecut, centrul propulsor al energiilor literare se mută în Galiţia, unde scriitorii ucraineni, în ciuda hotarelor potrivnice, continuă creaţia în limba lor naţională. Abia în 1922, după scurtul intermezzo al independenţei din timpul revoluţiei — când Ucrainenii luptă atât împotriva comuniştilor cât şi împotriva ţariştilor lui Denikin şi a armatelor străine (cea franceză mai cu seamă) — scriitorilor ucraineni din Rusia li se deschide o nouă epocă prielnică plăsmuirilor literare. Regimul bolşevic, dificil învingător înlăuntrul ţării, bătut de Polonia în afară, iniţiază o politică de relativă libertate pentru diferitele culturi naţionale, fapt de care scriitorii ucraineni ştiu să se folosească, dând un nou avânt literaturii limbii lor. Speranţele comuniştilor ruşi însă, cari prin acordarea acestor libertăţi nădăjduiau să cimenteze tendinţele diverse şi centrifuge ale popoarelor din Rusia în noua ideologie marxistă, au fost repede desamăgite în legătură cu Ucrainenii. Rezultatul acestei renaşteri culturale a fost o progresivă regăsire şi adâncire a conştiinţei naţionale şi o prăpastie din ce în ce mai adâncă între Kiev şi Moscova. Cât despre deosebirea dintre scriitorii ucraineni şi cei ruşi, ea era dela început considerabilă. In timp ce ultimii au preconizat din ce în ce mai mult — după observaţia lui Salvini — «un neo realism documentar şi optimist, mai degrabă superficial şi propagandistic în ansamblu», foarte încurajat de oficialitate, primii aduceau în literatura lor tot epos-ul şi patos-ul popular al Ucrainei. Janovskyj, care deschide seria autorilor din antologie şi a cărui primă bucată dă titlul întregei lucrări a lui Salvini, o dovedeşte cu prisosinţă. Cât despre isvoarele de inspiraţie, o lectură chiar mai superficială a acestei cărţi este suficientă ca să ne convingă că pe scriitorii ucraineni nu prea i ispiteşte «stakhanovismul» iar viaţa muncitorilor şi problema industrializării îi lasă reci. Conflictul între cele două tendinţe, existent în germene încă dela început, era inevitabil şi s'a deschis pe la începutul celui de al doilea deceniu al regimului comunist. Toate aceste date, ca şi cele de mai înainte depreună cu observaţiile însoţitoare, le dau din studiul introductiv al lui Salvini.

Mykola Kvylovyj, «cel mai mare scriitor al acestei perioade», după Salvini, revelaţia cea mare a întregei antologii, aş spune eu, ilustrează întreg acest proces ucrainean. Iată cam în ce fel gândea ciudatul comunist ucrainean: «A şterge independenţa printr'un gol pseudomarxism înseamnă a nu înţelege că Ucraina va fi un avant-post al contra-revoluţiei până când ea nu va fi trecut prin perioada sa firească de desvoltare, pe care popoarele Europei occidentale au trecut-o prin formarea unui stat naţional». Iar cuvântul său de ordine, ca şi al colegilor săi dela *Vaplite* (Academia Liberă de Artă Proletară, — fondată de el) era: *Afară din Moscova!* Stalin însuşi a trebuit să intervină ca să stigmatizeze pe îndrăsneţ: «Vreau să reamintesc un fapt pe care îl cunoaşteţi cu toţii. Vorbesc de articolul comunistului Chvylovyj, apărut în presa ucraineană. Chvylovyj vrea să desrusifice imediat proletariatul ucrainean; şi afirmă că poesia ucraineană trebuie să fugă cât mai repede de literatura rusă şi de stilul său. Chvylovyj spune că ideile proletariatului sunt cunoscute şi fără arta Moscovei; şi este entuziast, de un entuziasm mesianic pentru tânăra mişcare intelectuală ucraineană. El încearcă în mod ridicol să despartă prin act anti-marxist cultura ucraineană de politica comunistă. Aceasta sună acum straniu, mai mult decât straniu, în gura unui comunist. Tocmai când proletarii Europei occidentale sunt plini de simpatie pentru Moscova, centru al mişcării internaţionale revoluţionare şi al comunismului; tocmai când proletarii occidentului privesc cu entuziasm şi speranţă stindardul care fâlfâie la Moscova, comunistul Chvylovyj nu găseşte nimic altceva mai bun decât să îndemne pe toţi oamenii activi ai Ucrainei să fugă de Moscova». Chvylovyj, în prada disperării, s'a sinucis. Iar sinuciderea lui, întâmplată prin Mai 1933, a fost semnalul de deslănţuire a prigoanei: Una după alta au fost suprimate revistele, au desfiinţat toate societăţile scriitorilor ucraineni. (Asupra «fascistului» Chvylovyj, interesant şi articolul lui Salvini din «Augustea», Februarie 1938. Calificativul «fascist» a fost dat nu arareori acestui scriitor, deşi, abstracţie făcând de naţionalismul său, unele tendinţe din opera sa nu-l justifică deloc. Lucrul nu trebuie să ne mire. In Rusia lucrurile se petreceau aşa, în altă parte naţionaliştilor adevăraţi nu li s'a cruţat calificativul de «comunist» şi orice judecător fără părtinire şi cu puţină pătrundere va vedea în aceste fenomene contradictorii acelaş joc feeric şi multicolor al universalei prostii umane...).

Cât despre soarta scriitorilor înşişi, unele din notiţele biografice din antologie sunt edificatoare: Chvylovy sinucis, Kosynka condamnat la moarte şi împuşcat, Kundzic dispărut, etc...

Din aceste câteva scurte date pe care le dau (alegându-le numai pe acelea cari privesc strict epoca scriitorilor din antologie), se va înţelege pentru ce toţi aceşti prozatori folosesc slova luptătoare. Niciunul din ei nu visează, pe niciunul nu-l ispiteşte prejudecata apuseană a artei pentru artă. La tot pasul întâlneşti în opera lor oglindite aceste continue lupte ale unui popor care de veacuri se vrea neatârnat, aceste continue frământări pentru afirmarea unui geniu naţional de o vitalitate atât de neîmblânzită.

Antologia cuprinde scriitori ucraineni din Galiţia, ca bunăoară Olha Kobyljanska (femeie — născută în Bucovina), sau Vasyl Stefanyk, doi emigraţi: Ulas Samciuk şi Jurij Lypa şi însfârşit grupul scriitorilor ucraineni comunişti, cei mai numeroşi, în frunte cu Mykola Chvylovyj, Jurij Janovskyj, etc.

Ordinea în care figurează în lucrare este cea cronologică, în afară de Janovskyj, care deschide antologia şi Lypa, ultimul din volum «care-i este puţin concluzia», afirmă Salvini în grija lui de a sublinia cât mai bine caracterul unitar al acestui minunat mănunchi de scriitori.

Am spus că revelaţia cea mare a antologiei e Chvylovyj. Două sunt fragmentele cari reprezintă pe acest scriitor şi poet-erou, simbol de pe acum al luptei pentru independenţa Ucrainei. Primul intitulat *Ivan Ivanovyc*, iar al doilea *Eu* şi cu subtitlul Romantica.

Niciodată, cred, dela William Wilson al lui Poë încoace, conştiinţa umană n'a fost mai chinuită de apelul moral ca în această ultimă bucată a lui Chvylovyj. Ca şi în William Wilson, dedublarea există şi aici. Dar tragedia eului lui Chvylivyj e tragedia revoluţionarului: comunist, în imediata accepţiune a textului; din toate timpurile, prin largile rezonanţe de umanitate ale lirismului acestei proze vrăjitoare. Arzând până la alb de fanatismul revoluţiei, tradus în frenezie sanguinară, eroul are veşnic alături pe mama lui:

> «încarnarea acelei extraordinare Maria, dela hotarele veacurilor necunoscute... ingenuitate, melancolie împăcată şi bunătate fără margini»...

După fiecare şedinţă a tribunalului negru al revoluţiei (cadrul: un somptuos palat al unui nobil împuşcat, în depărtare sgomotul de arme al revoluţiei; personagiile: Doctorul Tagabat, încarnare monstruoasă a fanatismului cerebral, a antiumanului, într'un cuvânt, Andrei, comunistul slab de înger, care semnează sentinţele de condamnare la moarte cu o iscălitură indescifrabilă, sentinela asiatică, idioată şi nepăsătoare «adevăratul câine credincios al revoluţiei», cum îl numeşte sarcasmul sângeros al lui Chvylovyj...) eroul lasă pe tovarăşii săi şi aleargă să-şi găsească celălalt *eu*, mama, înnebunit de remuşcări:

> «La Răsărit se profilează întunecat şi ascuns palatul princiar, acum tribunalul negru al Comunei.
>
> Mi întorc privirea şi într'o clipă mi-aduc aminte că am şase pe conştiinţă.
>
> . . . .
>
> Şase pe conştiinţa mea?! Nu, nu i adevărat! Şase sute, şase mii, şase milioane, miriade pe conştiinţa mea!
>
> — Miriade?
>
> Imi pipăi capul.
>
> ...Ci din nou trece prin faţa mea, ca o vijelie, istoria obscură a civilizaţiei, şi trec popoare, veacuri, şi trece timpul însuşi».

Şi tot ca în William Wilson eroul sfârşeşte prin a-şi ucide acest *eu*. O cere Revoluţia, iar Chvylovyj e un Cekist consecvent:

> «Acum, pierzându-mi conştiinţa, răpit de incendiul unei imposibile bucurii, mi-arunc braţul în jurul gâtului mamei mele, îi strâng capul la piept. Apoi ridic revolverul şi trag înspre tâmplă.
>
> Ea se apleacă spre mine ca un spic tăiat».

Şi toată această poveste de sânge şi lacrimi, de reverii imposibile şi de disperat fanatism, poartă dedicaţia: *«Merilor în floare»!*

Dacă în *Eu* avem mărturia a ceeace se poate sacrifica într'o revoluţie, cealaltă bucată ne prezintă un erou al nouei ordini sociale instaurată şi organizată: Ivan Ivanovyc — tradus pe româneşte ar veni cred, Popescu, Ionescu, etc... — intelectualul burghez al comunismului (urând din inimă, natural, pe burghezi şi toate prejudecăţile lor), membru marcant al cercului comunist din localitatea sa, depreună cu demna lui soţie, «tovarăşa Halakta», amândoi cu idei înaintate şi... cu guvernantă franţuzoaică pentru educaţia odraslelor. Satira e necruţătoare.

Dintre celelalte nume cari se detaşează din antologie, Janovskyj uimeşte prin larga respiraţie epică a prozei sale, răsunând toată de sgomot de arme şi bătălii sau alteori de cântece populare, adesea colorată de un plantuuros umor al personagiilor, ca în «Cele Patru Spade».

Figura eroinei din povestirea lui Olha Kobyljanska, Vassylka, femeia care ascunde cu încăpăţânare un soldat ucrainean fugit dela Ruşi, suferind în tăcere şi fără să se revolte, este un personagiu care nu-l mai poţi uita. Un fel de soră mai blândă a Vitoriei, din Baltagul lui Sadoveanu.

Tot neuitat e eroul lui Valerjan Pidmohilyj, Ivan Bosyj, înfricoşată întruchipare a misticismului popular, cerşetor trenţăros şi nebun, care ceartă în numele lui Dumnezeu pe toţi cei cari îi întâlneşte în cale pentru toate

> «nedreptăţile, toată ura, fărădelegea şi mânia cari s'au revărsat pe pământ ca o mare sălbatecă»

şi aţâţă poporul la revoltă împotriva comuniştilor.

Dacă Oleksij Kundzic supără puţin, cu toată verva lui, printr'un didacticism prea tendenţios, — mă gândesc la personagiul său, Tovmac, pe care-l opune celorlalte personagii din a sa *O escapadă romantică* ca ideal al noului artist sănătos, duşman al slăbiciunilor şi neliniştilor romantice — ce aleasă, în schimb, simplicitate în proza lui Vasyl Stefanyk! Mişcătoare mai ales, dintre cele două bucăţi cari îl reprezintă în antologie, cea intitulată *Feciorii*, în care bătrânul ţăran Maksym stă de vorbă cu caii lui şi-şi plânge amândoi feciorii pierduţi.

Iar Jurij Lypa realizează în personagiul său Ruban, războinic simplu şi drept, comandant al unei formaţiuni neregulate care luptă pentru libertatea Ucrainei în timpul revoluţiei, alături de celelalte trupe naţionale regulate, tot sufletul eroic şi pitoresc al luptătorilor ucraineni de altădată. Ruban trăieşte cu simplitate pe plan de legendă, respiră aer de baladă şi e complet inadaptabil la vremurile în care trăieşte.

Inchizând antologia lui Salvini, stăruie în amintire impresia unei lumi fruste, neînduplecate în luptă cu duşmanul, de o credinţă pe cât de simplă pe atât de neclintită şi bună în ansamblu, lume redată prin mijloace simple şi puternice. La Chvylovyj, de sigur, n'ar putea fi vorba de această simplicitate de mijloace stilistice, dar lirismul său tumultuos transfigurează tot ce atinge, dând autenticitate oricărei îndrăsneli. Oricari ar fi însă mijloacele de realizare, ale lui Chvylovyj ca şi ale celorlalţi, o vorbă mare şi frumoasă îţi vine în minte când te ai apropiat de această literatură inspirată aproape exclusiv din viaţa ţăranului (mediul orăşenesc nu-l găseşti decât la Kundzic) sau a luptătorului, virilitate.

Intinsul pământ al Ucrainei, cu poporul şi limba sa, deosebită de cea rusească, cu istoria şi cultura sa, deosebite de istoria şi cultura Ruşilor, este vecin cu ţara noastră. Câţi dintre noi am cunoscut ceva, până acum, din viaţa şi manifestările acestui vecin? Căci datoria unei ţări care se vrea orientată, este de a-şi cunoaşte bine vecinii. Insufleţit de aceste gânduri am scris cele de mai sus, pentru a semnala publicului românesc frumoasa lucrare a lui Salvini. Intr'o Românie de mâine, reîntregită în adevăratele şi dreptele sale hotare, studiul şi investigaţia serioasă asupra tuturor vecinilor cari ne înconjoară va trebui să înlocuiască informaţia superficială şi balivernele gazetăreşti. Pe acest drum va trebui să purcedem de pe acum, cu toată potrivnicia vremurilor. Iar când acestea toate vor fi înfăptuite, mărunta şmecherie românească va fi luat sfârşit şi vom fi ţari cu adevărat.

N. Caranica

TEATRU

COPIII PĂMÂNTULUI Un spectacol mai întristător, mai degradant pentru noţiunea de ţăran şi viaţă românească la ţară, decât acela pe care ţi-l oferă această piesă, n'a fost înregistrat până acum în istoria teatrului nostru. Acei cronicari dramatici care au afirmat că data premierii piesei d-lui Andrei Corteanu va rămâne ziua memorabilă a teatrului românesc, au avut dreptate: vom încerca să uităm şi nu vom isbuti această mărturie ruşinoasă a zilelor noastre în care a fost posibilă prezentarea pe scena primului teatru al Capitalei a unui sat de tâlhari şi infanticizi cu titlu de sat românesc. Intr'un amestec ofensător cu ţiganii, personagiile satului apar, din toate punctele de vedere într'o condiţie inferioară acestora înfăţişaţi de altfel ca grupuri sociale solidare, ducând o viaţă morală şi folositoare societăţii.

Un sat în care preotul e viciat de moravurile politice, până la treapta de fante şi cioclu, în care primarul e un sbir, în care familiile învăţătorilor se nărue în adulter şi «ridicolul» încornoraţilor justifică destrămarea căminului, în care se fură ziua 'n amiaza mare, în care jandarmii nu fac altceva în fiecare oră din zi decât procese-verbale ale sutelor de cazuri de delicvenţă, — în chip violent, pactând cu oamenii stăpânirii acoperiţi de vinovăţie, în dauna ţăranilor pe care-i bruschează, — un sat trivial, care nu cunoaşte sentimentul de veneraţie pentru bătrâni, un sat care în intenţia autorului vroia să fie oglinda reală a unei ţări, moral desagregată, un asemenea sat nu poate avea loc pe pământul românesc. El nu poate fi compus — ca să întrebuinţez o expresie a lui Dan Botta — nici măcar din «greco bulgărimea poposită în mlaştinile din jurul Bucureştiului».

Ce au comun cu pământul românesc, cu tradiţiile etice ale poporului nostru, aceste specimene prin gura cărora ţipă mahalaua de cea mai grotescă speţă şi se ridică tot valul impur revărsat peste sat de oraşe?

Construită pe o falsă cunoaştere a psihologiei poporului nostru, fără valoare literară, artificială şi de cea mai perfectă lipsă de gust, această piesă dă spectatorului în gradul cel mai înalt senzaţia lucrului urît, faţă de care te aperi dealungul celor trei acte ale sale şi pe care în harmălaia surdă de vorbe răstite, ţipete şi ocare, îl respingi tot timpul.

După o scenă penibilă în care eroina, (repudiată de chiabura satului în casa căreia fu acceptată, — mama consimţind la aventura fiului ei —) se apără, («Cum, mă? N'am fost fată mare? Să spue el că n'am fost fată mare şi nu-mi mai trebue nimic») — scenă în care, cu amănunte demne de o literatură a lipsei de pudoare, soacra povesteşte în faţa satului întâmplările din patul conjugal asupra căruia auzul şi ochiul ei vegheau, — fără justificare, eroina în complicitate cu mama ei, face să-i dispară copilul în chiar noaptea naşterii lui.

Leana (agitată): Mamă... Ai făcut aşa cum ţi-am spus eu.

Maria Târziu: Chiar aşa. Cum ai spus tu. Am pus-o în papornită şi m'am dus la râu, acolo unde-i ghiaţa spartă de prind pescarii peşte. Am vârît-o cu capul în apă şi i-am dat drumul sub ghiaţă.

Mai umană însă Maria Târziu — compromite ideea — dând pruncul unor ţigani, faptă descoperită în momentul final al acţiunii, până la care pana febrilă a domnului Andrei Corteanu a ridicat noui avalanşe de întâmplări complimentare, organizate în jurul aceluiaş vid iniţial: neverosimilul.

Ferocitatea tinerei mame — dacă ar fi să renunţăm la condiţia ideală a teatrului şi să judecăm piesa domnului Corteanu dela nivelul la care ea o coboară — e nemotivată, deci falsă. Sentimentul ruşinii nu o putea încerca: ştia tot satul că trăise cu feciorul chiaburei. Spectrul mizeriei? Copilul ar fi putut aduce salvarea. Se ştie prea bine cât de mult exploatează ţăranii asemenea situaţii şi scriitorii cari au cunoscut cu adevărat satul au spus-o de mult. Culme a «scălămbăerii» de un inedit fals sufletesc, este indignarea tinerei mame în momentul când află că copilul ei fusese dat la Ţigani — idee cu nimic motivată, căci în piesa d-lui Corteanu, cum am mai spus, Ţiganii se bucură de un prestigiu moral pe care nu-l au Românii.

Motivarea psihologică a acţiunii în sine fiind total nulă, piesa domnului Andrei Corteanu nu poate interesa ca operă dramatică. Despre însuşirile sale literare nu se poate vorbi. Cascada de expresii din familia acestora: ...«să ne facem treaba la Vadu-lat...», «Te doare pe tine de fată mare, că tu ai fost fată mare?» — te fac să pui capul în pământ.

Dar primejdia cea mare pe care o implică reprezentarea ei, constă în ecoul pe care ea ar putea să-l aibă în afară. Străinii i-ar putea atribui o valoare documentară — şi ar putea-o folosi printre armele active ale propagandei lor împotriva noastră, zicând: Iată-vă satul, iată-vă civilizaţia!

Emil Giurgincă

FILOLOGIE

GIULIO BERTONI, PROFILO LINGUISTICO D'ITALIA (Società Tipografica Modenese in Modena, 1940, XVIII — E. F., 118 p.).

In 1916 Giulio Bertoni a publicat la Milano un studiu amplu şi documentat, *Italia dialettale*, care s'a epuizat de mult şi de care autorul lui probabil că s'a servit în *Enciclopedia Italiana Treccani* (vol. XIX, pp. 922-928), schimbând şi adăugind multe lucruri noi, în acea scurtă sinteză asupra limbei şi dialectelor italiene. Multiplicitatea faptelor studiate, varietatea problemelor puse, cereau de la sine o îmbogăţire şi o aprofundare. Şi Giulio Bertoni n'a întârziat să ne prezinte în acest sens un *Profil lingvistic al Italiei* în colecţia «Testi e manuali», pe care Institutul de Filologie Romanică dela Universitatea din Roma, o publică prin îngrijirea sa.

Scris pentru studenţii Facultăţii de Litere şi pentru cei ce se specializează în susnumitul Institut, presupunând cunoaşterea noţiunilor elementare de lingvistică şi filologie romanică *(P. Savy Lopez, Le origini neolatine*, Milano, 1920; *P. E. Guarnerio, Fonologia romanza*, Milano, 1928) şi mai ales de gramatică istorică a limbei italiene *(W. Meyer-Lübke, Grammatica storica della lingua italiana e dei dialetti toscani*, trad. de M. Bartoli e G. Braun, Torino, 1927) acest Profil lingvistic urmăreşte din motive practice şi pentru o cât mai mare claritate o schemă geografică, deşi se ştie că împărţirile geografice şi administrative nu coincid cu cele lingvistice.

Pentru a evita confuziile în discutarea fenomenelor regionale Giulio Bertoni s'a simţit obligat să dea de cele mai multe ori numai noţiunile sintetice şi generale.

Chiar din *Introducere* (pp. 9—27) cu subtitlurile sale: *Limba literară şi dialectele, Limba şi locuitorii Italiei vechi* şi *Limba vulgară şi preromanică* se observă aceasta: «Orice limbă literară se naşte din un dialect, şi treptat ce câştigă demnitate şi valoare naţională, se diferenţiază şi se izolează, devenind abstractă, convenţională, capabilă totuşi de a asuma, din sentimentul celui care o vorbeşte sau o scrie, noi şi mereu diverse forme concrete. Limbile literare se desvoltă şi cresc împreună cu toată cultura naţiunei, se întăresc prin contribuţia spirituală a tuturor regiunilor şi se nutresc din preţiosul şi viabilul aliment al dialectelor care devin «limbă» de îndată ce contribuesc să o formeze».

Din aceste motive e foarte util studiul dialectelor. In Italia mai ales caracterele regionale au fost, din cauza împrejurărilor istorice, mereu distincte şi intense, până la unificarea Regatului. Varietatea şi bogăţia lor, cu mult superioare varietăţii şi bogăţiei dialectelor altor ţări neolatine ne ajută, în oarecare măsură, să ne urcăm până la limbile vechilor locuitori ai peninsulei. Intr'adevăr, anumite caracteristici ale celor mai vechi vorbiri se găsesc încă în dialecte şi se prezintă cercetătorului sub haina sigură şi frumoasă a graiurilor italiene.

Giulio Bertoni menţionează astfel mai întâiu limbile şi locuitorii Italiei antice, Italicii Falisci, Volsci, Sanniţii, Frentani, Irpini, Campani, Lucani, Bruzi, Mamertini, Peligni, Marsi, Equi, Vestini, Piceni, Ernici, Marrucini, Etrusci, Liguri, Celţi (Senoni, Insubri, Boi, etc.) Veneţi, Iapigi, Messapi, Greci şi Cartaginezi. Idiomele acestor popoare le subdivide în trei grupe principale: latina (şi falisca), osco şi umbrica. Treptat treptat limba latină se impune asupra acestor limbi, nu prin virtuozitatea sa, ci prin energia expansivă a Romei, deoarece «difuzarea unei limbi depinde de faţa şi de prestigiul poporului şi nu stă în iluzoria proeminenţă pe care o idiomă abstract concepută, în afara istoriei popoarelor care o vorbesc, o poate afirma asupra altor idiome».

Evident că nu limba latină clasică, limba latină literară, a subjugat limbile acestor popoare, ci limba latină vorbită, numită de mulţi «vulgară» şi de alţii «preromană». Prin urmare o limbă vie, variată, bogată, cu cuvinte şi construcţii proprii, cu anumite tendinţe de simplificare a formelor gramaticale. Această limbă latină vie şi neliniştită, transplantată în domenii idiomatice deosebite, nu s'a fixat în limbă literară, ci dimpotrivă a asimilat anumite forme fonetice, morfologice, sintactice şi lexicale ale limbilor respective. Popoarele din imperiu, începură a o cunoaşte ca pe o limbă a lor, renunţând în acest chip la limba lor originară. Astfel ne găsim în faţa atâtor familii lingvistice, câte au fost supuse şi nivelate de dominaţia romană.

Fără îndoială că lexicul graiurilor din Italia a rămas în cea mai mare parte din elemente latine. Dar alături de acestea se găsesc, cum atestă Bertoni în capitolul *Caractere lexicale:* elemente prelatine, italice, celtice, ligure, greceşti, germanice, franceze, spaniole, etc., pe care autorul le adună şi le comentează în vederea discuţiei asupra *Vorbirilor italiene*, care după el corespund celor trei împărţiri ale Italiei antice şi se împart în *dialectele din nord, dialectele centrale şi meridionale* şi *dialectele toscane*.

In primul grup, *dialectele din Nord*, se găsesc graiurile: lombard, piemontez, ligur, veneţian, emilian-romagnol. Toate aceste au comun anumite fenomene de mare importanţă, ca de ex.: degradarea consoanelor labiale şi dentale intervocalice, asimilarea lui *c* şi *g* înaintea vocalelor palatale *(e, i)*, etc., precum au şi anumite deosebiri ca de ex. în graiul piemontez şi veneţian, în care se constată nu numai degradarea lui — t — intervocalic, dar chiar dispariţia lui totală. (O dovadă de unitatea imperiului roman o pot oferi caracteristicele graiului românesc din Macedonia suprapus în parte în daco-română, în care palatalizarea labialelor e un fenomen frecvent).

In al doilea grup: *Dialectele centrale şi meridionale* intră graiurile din Lazio, Umbria, Marchigiano, Abruzzi şi Molisano, din Lucania, Campania, Puglia, Calabria şi Sicilia şi se caracterizează prin transformarea lui - *nj* - în *ññ* (de ex. veccnénna «vendemmia»), din *b* - ññ (de ex. vennéñña «vendemmia»), din *b* - *(br-)* în *v (vr-)*, a lui - *rb* - în - *rv* - a lui - *sv* -, - dv - respectiv în - sh - şi - bb -, etc. şi prin desvoltarea lui p - l în kj (de ex. *chiù* din *plus*, *chianto* din *planto*). In interiorul acestui al doilea grup se pot distinge câte trei zone, care se pot uşor determina după desvoltarea vocalelor finale şi a vocalelor tonice. O zonă cuprinde Sicilia, Calabria şi Puglia meridională, în care ĭ şi ŭ accentuaţi sunt reprezentaţi prin *i* şi *u*. O altă zonă cuprinde Puglia de Nord, Lucania, Campania, Molise şi Abbruzzi şi are ca trăsătură caracteristică scăderea tuturor atonelor finale în o vocală neclară, care s'ar putea reprezenta prin a şi e. O a treia zonă o constituie Lazio, Umbria şi Marche. Giulio Bertoni face un examen amănunţit al caracteristicilor fonetice ale fiecărei zone, dând numeroase exemple.

Al treilea grup îl constituie: *Dialectele toscane*, în care Bertoni pune graiul florentin, pisan, lucchenez, pistoiez, senez, aretin, chanainol, garfagnin şi unele graiuri din Corsica. Trăsătura lor caracteristică este dezvoltarea lui - *y* - in - *j* - înaintea lui - *r* - şi lipsa metafoneziilor. La fel şi în acest grup Bertoni distinge [illegible] Florenţa, Mugello, Valdarno şi Val d'Elsor; *graiurile occidentale* ale dialectului toscan: pisan, luchhez, pistoez; *graiurile meridionale* sau *senese, graiurile arctino-chianeinoli* şi *dialectele garfagnini* şi însfârşit *graiurile din Corsica*.

Intr'o *Notă sintactică* autorul se ocupă de trăsăturile care diferenţiază secţiunile vorbirilor italiene, ca de ex.: întărirea pronominală care se extinde asupra tuturor dialectelor din Nord; extinderea gerunziului în *-ando* a primei conjugări şi la alte conjugări, care se întâlneşte în Nordul peninsulei, uzul în dialectele meridionale al imperfectului subjonctiv cu senzul de condiţional, etc.

Insfârşit într'un capitol asupra *Limbei literare*, Bertoni se ocupă de graiul *florentin şi limba literară*, *de formarea limbii literare italiane* şi face o *notă asupra pronunţiei culte romane şi culte florentine*.

Un *Apendice* în care se ocupă de *vorbirile neitaliene* şi de *Expansiunea italianei* şi o bogată *bibliografie*, completează acest singular şi important studiu asupra profilului lingvistic al Italiei.

Noutatea volumului, indicată chiar de autor (în *Archivum Romanicum*, vol. XXIV, No. 2—3, aprile-setembre 1940, pp. 333-334), constă în confruntarea amănunţită şi perfectă a paginilor scrise cu acele din *Italienische Grammatik* a lui W. Meyer-Lübke şi ale manualului lui Bourciez. In afară de aceasta, Giulio Bertoni a reuşit, în baza ultimilor cercetări ştiinţifice, să prezinte primul profil lingvistic al Italiei. Pentru noi studiul merită toată atenţia deoarece e scris de un om de ştiinţă obiectiv, care ne cunoaşte şi care nu ne uită în nici una din publicaţiile sale ştiinţifice.

Petre Ciureanu

ISTORIE

BRODNICII. O serie de probleme importante privitoare la istoria Românilor în epoca secolelor X—XIV au rămas până azi obiecte de controversă între cercetători. In această epocă din secol în secol se înmulţesc documentele în care este vorba de Români, dar aceste documente în multe cazuri sunt contradictorii şi susceptibile de interpretări diametral opuse. Explicaţia acestei lipse de concordanţă este destul de simplă: documentele originale numai în cazuri excepţionale sunt la dispoziţia cercetătorilor, cari de cele mai multe ori trebuie să se mulţumească cu reproducerea lor în diferite colecţiuni de documente. Şi aceste colecţiuni nu reproduc întotdeauna documentele în termenii exacţi ai originalelor, ci schimbă — intenţionat sau din superficialitate — câte un cuvânt, iar documentul trece în domeniul cercetărilor în forma aceasta viciată.

Să luăm, ca exemplu problema Brodnicilor, de cari pomenesc câteva documente dela începutul secolului al XIII-lea.

Istoriografia ungurească afirmă că aceşti Brodnici au fost identificaţi drept Români încă în secolul al XIII-lea. Traducând apoi termenul de brodnic prin «fugar», «nomad», istoriografia ungurească a căutat să tragă din această identificare concluzia că la începutul secolului al XIII-lea Românii erau încă un popor nomad, fără aşezări stabile. Afirmaţia istoriografiei ungureşti porneşte dela istoricul ungur Hunfalvi, care spune că în bula Papei Honoriu al III-lea din 1222, prin care acest Papă le acorda Cavalerilor Teutoni autorizaţia de a accepta o donaţiune a regelui Ungariei Andreiu al II-lea *(«terra Burza nomine»)*,

fraza din actul de donațiune al regelui *«usque ad terminos prodnicorum»* este îndreptată în *«usque ad terminos Blaccorum»*, (Hunfalvi Pal, Az Olahok története. Budapest 1894. Vol. I. p. 329). Istoricii români s'au lăsat induși în eroare de această afirmațiune ungurească și fără a mai căuta s'o controleze au afirmat și ei la rândul lor că Brodnicii sunt confundați, la începutul secolului al XIII-lea, de cancelaria pontificală cu Românii din Carpați.

Afirmațiunea istoricului ungur este lipsită de orice temeiu. Bula Papei Honoriu al III-lea (a cărei copie fotografică o avem înaintea noastră) nu folosește termenii cari i se atribue de Hunfalvi, ci spune și ea *«usque ad terminos prodnicorum»*. Nu înlocuiește termenul de *«prodnicorum»* prin cel de *«Blaccorum»* nici colecțiunea lui Dreger (Dreger, Codex Pomeraniae. Berolini 1760. P. 102 și 108), care reproduce bula Papei Honoriu după un copiar din secolul al XV-lea. Numai istoricul ungur G. Fejér (G. Fejér, Codex Diplomaticus. Vol. 3. I. P. 372 și 423, 1830) schimbă în colecția sa de documente termenul de *«prodnicorum»* prin cel de *«Blaccorum»*.

O identificare, la începutul secolului al XIII-lea, a Brodnicilor cu Românii nu există prin urmare și controversele care se întemeiază pe această identificare nu au nici o bază.

Iosif Șchiopul

INSEMNĂRI

PENTRU ALIPIREA TIMOCULUI ȘI A BANATULUI OCCIDENTAL

Frontierele reale ale unei țări se întind până la marginile elementului său etnic. Atunci când împrejurările istorice o permit, e firesc ca granițele politice să se deplaseze cât mai mult în sensul suprapunerii los peste cele reale, etnice. Căci un hotar național nu este o abstracție statică, ci o realitate vie, într'o continuă expansiune sau un vremelnic regres, întocmai ca și poporul pe care-l delimitează.

O eleganță care nu-și avea isvorul numai în considerente de ordin diplomatic ci și într'un spirit politic defensiv, ne-a determinat până recent să considerăm pe Românii din fosta Jugoslavie, care de altfel a dus față de noi o politică de șireată duplicitate, ca o problemă ce nu se poate scoate la lumina zilei. Presa noastră e deci datoare să spună azi răspicat tot ceea ce a tăcut timp de 22 de ani.

De obiceiu, s'a afirmat că Românii din Jugoslavia ocupă, în masse compacte, trei regiuni, care, — împreună cu numărul respectiv de conaționali, — sunt următoarele:

Timocul	468.210	Români
Banatul occidental	130.000	„
Macedonia sârbească	120.000	„
Total	718.210.	

Intrucât, însă, Românii din Valea Timocului formează un tot unitar cu cei din Banatul occidental, cu toate că Sârbii au căutat să împiedice orice contact între ei, trebue să vorvim în realitate de două mari teritorii populate cu Români. Regiunea pe care o revendicăm, în urma prăbușirii statului mozaic jugoslav, este o prelungire etnică a teritoriului românesc cuprins între granițele fixate după războiul mondial, alcătuită din Banatul răpit în Iunie 1919, districtul Krajna, o parte din Pozarevac, suprafață cu un total de 22.810 km² (Banatul occidental singer are 9.760 km²), având o populație de peste 1.000.000 locuitori, dintre care cam 598.000 sunt Români, iar ceva peste 100.00 Germani.

Românii din aceste ținuturi nu trăesc presărați în așezări slave, ci alcătuesc sate compact românești. In plasa Brza Palanca, din districtul Krajna, de pildă, dintr'un total de 11 comune, 10 sunt curat românești, unele localități, ca *Mălainița, Velesnița,* neavând absolut nici un Sârb. In plasa Kljuc, din același district, sunt 18 comune, dintre care 16 românești și numai 2 sârbești. In Krajna, de altfel, dintr'un total de 105.631 locuitori, Românii reprezintă un număr de 61.204 (58,8%) suflete, față de 42.730 Sârbi (40,5%). In plasa Morava, numărul Românilor dublează pe al Sârbilor, iar o plasă ca Poreci are 95,82% Români, procentul cel mai ridicat.

Raportându-i la întreaga populație a Timocului, Românii dețin — după St. Romansky, — un procent de 75%.

O bună parte din populația sârbească a fost adusă pe aceste meleaguri, de administrația jugoslavă, din Muntenegru, cu zadarnica intenție de a-i slaviza pe Români, care sunt autohtoni. Ilustrul linguist german Ernst Gamillscheg, susține că Valea Timocului a constituit unul din leagănele formării neamului românesc. Acești Români timoceni au format un fel de punte de legătură între elementul românesc din Nordul Dunării și Aromânii din Sudul Peninsulei Balcanice. In lungul veacurilor, ei au avut o organizație politico-socială proprie, independentă. Sunt filologi, ca Van Wijk sau Sextil Pușcariu, care cred că fenomenul existenței a două dialecte slave în dreapta Dunării, bulgar și sârbesc, se datorește tocmai interpunerii Românilor, în Valea Timocului, între cele două popoare care

Procentul Românilor în Banat și în Timoc

le vorbesc. Jugoslavia și-a adjudecat acest teritoriu în 1833 nu din motive etnice, ci din considerente politice, (voia o legătură cu Rusia prin Principatele noastre), căci de fapt frontiera jugoslavă se oprește, din punct de vedere etnic, și chiar natural, pe cursul Moravei.

Unii cred că, în cazul alipirii Timocului, Dunărea ar constitui un grav impediment. Se știe însă că apele nu despart, ci unesc. Și, de altfel, așa cum Sârbii au trecut Dunărea în Banatul nostru, cu scopul de a-și crea un hinterland pentru apărarea Belgradului, noi suntem cu atât mai îndreptățiți s'o facem, cu cât e vorba de un ținut care formează o unitate etnică și geografică cu Oltenia și Banatul.

Pentru a pune mai pregnant în evidență legătura dintre Românii de pe cele două maluri ale Dunării, reproducem următoarele concluzii ale judiciosului studiu despre *Românii din Timoc,* publicat de domnul Tiberiu Morariu în *Revista Institutului Social Banat-Crișana* pe Mai-August 1941:

«Caracterul de continuitate cu populația din stânga Dunării, atât în ce privește structura sufletească cât și manifestările folclorice și etnice, păstrate sub atâtea aspecte, precum și numeroasele urme toponimice românești, se explică prin faptul că relieful și viața umană este identică de-o parte și de alta a Dunării. Ba chiar ca așezare regiunea Timocului este situată cu spatele către Serbia și cu fața către Oltenia. Acestui fapt se mai adaugă și altul și anume putința și ușurința de trecere a văii Dunării, care nu formează un hotar în regiunea Porților de Fier și nici o piedică etnică, ci dimpotrivă a înlesnit circulația transversală pe valea ei. Ca urmare Dunărea poate fi considerată ca o axă națională românească, întocmai cum este și lanțul carpatic, astfel în cât cine locuește partea de Nord, trebue să locuiască și partea de Sud. Contactul permanent se evidențiază și prin înlesnirea văilor și râurilor, cu deschideri în care s'au putut aduna sate și chiar orășele... Nu trebue uitat că o parte din ținutul amintit înaintează mult spre Oltenia și Banat, putându-se de aici alimenta cu populație românească, fapt care se poate mai bine remarca în Craina, unde păstorii ungureni, prin drumurile cutreerate de ei au contribuit, în mare măsură, la întărirea numeroaselor așezări umane. Fără de această reîmprospătare și contact continuu între ambele maluri ale fluviului, populația s'ar fi putut, în mare parte, desnaționaliza».

Pe plan economic, Timocul ne-ar aduce bogate zăcăminte de minereuri, între care arama dela Bor, pirita dela Maidan-Pek, etc. râvnite și de Bulgari.

In ce privește Banatul occidental, aci Sârbii au o oarecare ascendență numerică față de elementul românesc. Dar cum Banatul trebue considerat în extensiunea sa dintre Dunăre, Tisa, Mureș și Carpați, Românii își câștigă o preponderență marcantă și în această provincie reprezentând 578.049 locuitori, față de 284.329 Sârbi, 387.565 Germani și 242.152 Unguri. Banatul occidental ne-ar aduce o retea desvoltată de căi ferate, cu două noduri importante, la Kikinda și Vârșeț, deservind o bogată regiune agricolă.

Nu ne îndoim că, în curând, noua ordine europeană le va procura Românilor timoceni și bănățeni bucuria de a-și manifesta în deplină voie, la umăr cu noi, aspirațiile lor naționale, zăgăzuite până azi de o acerbă opresiune străină.

> *Ca să meargă din triumf în triumf, Armata are nevoie fără încetare de arme.*
> *Nu pregetați! Subscrieți chiar azi la Imprumutul Reîntregirii, și armata va avea armele sale la timp.*

MERGE LA RĂSBOIU

mitea la 28 Iunie 1854 Alexandru Hașdeu fiului său Tadeu, care intrase în armată, reproduce câteva rânduri de revelatoare semnificație asupra felului sacru în care concepeau strămoșii noștri participarea la luptă, dintr'un caet găsit la un boer basarabean, purtând titlul: Sfat celui care merge la războiu. Dăm citatul, încadrat de observațiile lui Alexandru Hașdeu: «Trebuie să fie o compoziție din timpuri vechi, de atunci când Moldovenii mergeau la războiu. Iată un pasaj remarcabil: *dacă vrei ca glonțul dușman să-ți cruțe viața în toiul luptei, păstrează-ți curățenia trupului, fii cast, nu-ți spurca trupul și mergi la războiu cu tot atâta sfințenie cum mergi la primirea sfintelor taine, la împărtășania cu trupul și sângele Mântuitorului nostru!* etc.,. la cunoștință de acest sfat al experienței strămoșilor noștri». (E. Dvoicenco, *Inceputurile literare ale lui B. P. Hașdeu*, 1936, pg. 224).

Comentând această scrisoare, în *Uremea* din 30 Ianuarie 1938, domnul Mircea Eliade subliniază caracterul sacru, extra-profan al luptei, remarcând faptul că la foarte multe triburi războinicii, ca și vânătorii sau pescarii, își păstrează castitatea în timpul expedițiilor lor, pentru a depăși astfel condiția umană și a câștiga implicit posibilitatea de a concentra un rezervoriu de forțe magice, prin care să-și fructifice acțiunea în care se aventurează. Eroul, ca și preotul, e un ins care sacrifică și pentru aceasta trebue să fie pur.

Dar la primirea sfintelor taine te duci și îmbunat, cu dragoste, uitând orice ură, depășind deci orice element pasional. Tot astfel, plecând la războiu, trebue să uiți orice patimă. «Nici un fel de ură sau frică nu trebue să turbure mintea războinicului».

Valoarea sacră pe care lumea greco-romană o acorda războiului, identificându-l cu un sacrificiu ritual, întrucât victorioșii erau bărbați ce jertfeau viețile dușmanilor, după cum sacerdoții sacrificau pe altar animale în vederea îndeplinirii ritului, a fost păstrată deci și perpetuată până în Moldova eroică. In fața luptei, trebue să realizezi transformarea morală — iată sensul experienței strămoșilor noștri.

MAXIME ASUPRA RĂSBOIULUI

In ciuda notei darwiniste pe care o trădează prin continua accentuare a luptei pentru selecționarea celor îndrituiți să propage specia, a celor puternici, selecțiune care — falsă afirmație! — tocmai războiul ar realiza-o mai perfect, fapt pentru care acesta e considerat drept «un capitol de dragoste», cartea fostului ofițer francez din războiul mondial. René Quinton, purtând titlul *Maximes sur la guerre,* merită o caldă recomandare mai ales în clipele actuale pentru ferventul cult pe care îl închină eroismului.

Implicația războiului în evoluția firească a omenirii, necesitatea luptei, e intuită de autor cu rară sagacitate, deși exprimată doar aluziv: «Voluptățile riscului sunt atât de imperioase încât dacă viața societății ar fi privată la un moment dat de anumite pericole, omul și-ar crea în acest caz unele artificiale, pentru a le înfrunta». Militar înăscut, pentru Quinton «pacifismul e un atentat la onoare».

Nu credem că toți gânditorii ar concede să acorde ideilor rolul sângeros pe care li-l atribue Quinton, totuși războiul de azi e o confirmare a afirmației că «orice credință care diferă poartă în sine un ordin de moarte Fiecare ideal e un pretext pentru a ucide. Moartea voluntară e un tribut adus de om ideilor».

Intrucât erou e acela care «se uită pe sine și se dărue» și care «nu acționează din ordin, ci din proprie dragoste», e firesc ca pe câmpul de luptă — spre deosebire de cazul orelor calme, când ea e detestată — moartea să fie acceptată ca ceva firesc, ca un eveniment care trebue să se întâmple.

Formulate simplu și concis, în stil militar, cultivând virtuțile ostășești și justificând războiul, în care eroismul își află suprema-i valorificare, maximele lui René Quinton formează o lectură din cele mai actuale.

LITERATURA SOVIETICĂ

«In Rusia — scrie André Gide în cartea-i de mare vâlvă *Intoarcere din U. R. S. S.* — cât de frumoasă să fie o operă, dacă ea nu este în *linie*, este hulită. Frumusețea este considerată drept o valoare burgheză. Genial să fie un artist, dacă nu lucrează în *linie* atenția îl ocolește, se întoarce dela el: ceea ce se cere artistului, scriitorului, este de a fi conformist; și restul îi va fi dat cu prisosință».

Prin urmare, condiția primordială a operei de artă — libertatea, fără de care creația pierde din semnificație și valoare — a fost îndepărtată din viața publică. Cea mai independentă dintre manifestările spiritului uman a fost trecută sub control. Rolul literaturii rusești de după războiu e acela de a lăuda pe cel ce trasează «linia generală» a partidului, pe Stalin. Pentruca scriitorii, puși în serviciu comandat, să nu uite lozinca partidului, li se indică cu anticipație nu numai conținutul ideologic, ci și modul tratării temelor. In U. R. S. S. e permis azi un singur stil literar, cuprins sub formula: realism socialist. Indepărtarea de făgașul acestui stil, căutarea unor noui forme de creație — care ar putea deschide o nouă epocă literară — sunt pedepsite ca acte de «nesupunere». Scriitorii — anticonformiști prin structură și luptători în contra servilismului — sunt aduși azi în Rusia la situația de panegiriști. E într'adevăr demn de semnalat faptul că în Rusia Sovietică a renăscut o formă literară foarte răspândită în sec. XVII și XVIII; e vorba de panegiric. Acest gen caduc a înflorit acum trei veacuri la curțile împărătești, la picioarele tronurilor regale sau în alcovurile altor potentați ai acelei lumi atât de sensibile la adulări. S'a părut că noua mentalitate, instaurată de epoca demofilă a «luminilor», l-a înlăturat pentru totdeauna. Iată totuși că statul comunist l-a reînviat. Panegiricul — în cinstea lui Stalin — acesta e genul în care înflorește — mai bine zis se veștejește — versul sau proza în țara lui Pușkin, a lui Turgheniev și a lui Essenin.

PERSONAGIILE LITERATURII MODERNE

In timp ce până la războiu titlul de merit îl conferea unui scriitor faptul de a fi creat tipuri care să fie ușor de recunoscut în viața cotidiană, care să aibă, cum s'a spus atât de curent despre eroii lui Balzac sau, la noi, ai lui Caragiale, o «stare civilă», de trei decenii încoace artistul caută dimpotrivă să dea viață unor personagii cât mai ciudate, izolate, originale, unice. Nici scriitorul nu aspiră să facă din eroii săi simboluri ale câte unei trăsături sufletești; să ne determine să apelăm la numele unui personagiu corespunzător din opera sa pentru a indica o caracteristică umană; să repetăm operația pe care o facem când zicem, bunăoară, unui avar, recurgând la Molière, că e un Tartuffe. Romancierul zilelor noastre nu dă la iveală «tipuri», ci «cazuri». Altfel spus, scriitorii de azi nu mai creează personagii reprezentative, care să descindă din domeniul ficțiunii literare și să pătrundă cu încetul în viața curentă, să intre în circulație, să fie pomeniți la prilejuri potrivite, citați ca exemple, în conversație, în scris, pentru a plasticiza mai pregnant, cu o pildă oarecum vie, cu un termen de comparație cunoscut parcă de toți, o pasiune intensă, un caracter ferm, — și încă să fie citați de către oameni care n'au scos aceste personagii dintr'o lectură, ci le-au găsit fixate ca atare în conștiința publică, introduse în circulație ca oameni vii, reali, șterși de înfățișări secundare și întrupând viguros o latură a sufletului uman, în felul eroilor lui Corneille, Racine, Molière, ca să nu vorbim de atât de frecvent citații Don Juan și Don Quichotte, cărora nici nu li se cunosc în dese cazuri creatorii, care și-au depășit autorii, devenind aproape nume comune. Asemenea eroi, din numele cărora au fost uneori derivate substantive comune, din cauza forței cu care reliefează o pasiune, sunt oameni care trăesc în eternitate, amestecați totuși în viața cotidiană; sunt tipuri care reprezintă mentalitatea, profilul moral al unei categorii de indivizi, adâncesc permanența unor trăsături omenești. In schimb, eroii literaturii de azi sunt prea izolați; de aceea se pierd, se uită. Scriitorul zilelor noastre caută cu exces noutatea izbitoare, cultivă analiza oarecum pentru ea însăși, iar monologul nu atât pentru a contura structura unui erou, ci pentru efect tehnic sau chiar documentar. El reușește să creeze atmosferă, acțiuni antrenante, complexe, să dea analize conduse cu rară finețe, să ne prezinte eroi curioși, dar neglijează stabilirea de raporturi firești între personagii, pentru a adânci astfel, pentru a îngroșa conturul unor trăsături prin care un erou ar putea să apară ca desprins dintre noi, prin care am izbuti să ne recunoaștem în manifestările lui, dacă nu toți, cel puțin o bună parte din noi. Eroul modern e singur, ciudat, un caz de interes psihanalitic.

Ion Ștefan

VECHIMEA ROMÂNILOR IN ARDEAL

Odată cu deschiderea dietei dela Cluj în anul 1842 presa maghiară pornește un atac violent împotriva gazetelor românești dela Brașov în care George Barițiu apăra pe Români. Un scriitor sas, M. Schnell intervine într'o gazetă dela Sibiu (Satellit Nr. 40, 41 — 1842).

Acestuia îi răspunde Ion Maiorescu în Foaie pentru minte, inimă și literatură (Nr. 21, 22, 23, 24 din 1842).

Pentru a demonstra vechimea Românilor în Ardeal Ion Maiorescu citează un document prețios. El este o hotărîre judecătorească (anafora) a tribunalului din Bistrița din veacul XIV (anul 1366) într'un proces dintre Românii din Sân-Petru și Teutonii din Husselseif. Românii de acolo — precum arată acest document — își dur moștenirea până în veacul III d. Cr. Cum am spus, documentul este sentința unui tribunal care, după cum se va vedea, n'a lovit în Români. Ea recunoaște, atunci la 1366, dreptul de proprietate a Românilor asupra pământului moștenit de ei încă de pe vremea Impăraților romani în Dacia. Ion Maiorescu reproduce în traducere românească textul acestui hrisov din culegerea de documente făcută de Rosenfeld. Cine ar fi crezut că vom ajunge iarăși victime ale falselor teorii istorice și va trebui să ridicăm din nou vechile arme?

«Noi Ubald Tummels, Caspar Hennel și Petru de Rewel și ceilalți cetățeni jurați ai cetății de Bistrița, dăm spre aducere aminte... că între Românii din satul (villa) Petru și între Teutinii veniți în țarina Husselseif în jurul satelor de Bistrița..., s'a fost născut o prigonire, a căreia săvârșire, de către Riga Ludovicu... s'a încredințat nouă. Teutonii pârăsc, că Românii din satul Sân-Petru nu vor să dea pădurea muntoasă... pe care comitele Bistriței smulsă din mâinile Românilor a întrupat-o cu pământul dat lui spre a-și clădi sat... Românii nu sufere ca să li se piarză *locul moștenit de ei mai mult decât o miie de ani;* nici aceea nu văd bucuroși, că vreau Teutonii să-și puie satul în cuprinsul satului lor și nu acolo unde din dărâmături se vede că a fost odinioară lângă satul Molna... Am găsit cu cale... că pădurea să rămâe la satul Românilor... iar colonia Teutonică sau Germanică, dacă va socoti că nu poate stărui fără pădurea muntoasă să se ducă la locul Voltera și acolo să-și așeze satul».

> *Pentru ca banii subscriși la Imprumutul Reîntregirii, să se prefacă în arme și mijloace de de luptă, e nevoe de timp.*
> *Subserieți acum—cât e timp.*

NISTRUL IN LITERATURĂ

De câteori un nume de râu apare în versurile românești, el vine încărcat de un prestigiu istoric. Peste câmpiile pe care le evocă, numele lui deschide o zare de farmec în trecut. Un râu, o vale, o regiune ne aparțin și în măsura în care, legate de simțirea noastră, ne împlinesc sufletul cu peisajul pe care îl amintesc. Definind unități geografice, numele râurilor au adeseori înțelesul de stăpânitori într'o țară patriarhală. In expresia *Țara Oltului,* bunăoară, *Oltul,* e așezat de gândirea poporului la treapta de *Domn.* De ce vor fi trezind în sufletul românesc nostalgii de neînvins toate acele versuri populare care dau codrilor, râurilor, mării atribute împărătești? Versul *«Codrule, Măria Ta»* ne umple inima de vraja unei chemări pe care numai sufletul românesc o poate înțelege. El evocă o natură pe care o simțim, în dor și iubire, până în ultima noastră fibră sufletească. Este apelul vieții noastre, de demult trăite în împărăția acestei naturi, neîncetat prietenă și supusă stăpânilor ei.

Scriind în «Viața Basarabiei» despre numele Nistrului în literatura românească, d. Pan Halipa face următoarea foarte justă remarcă privitoare la scriitorii slavi:

«Nistrul nu este apă rusească». Dintre scriitorii și poeții ruși n'a încercat, nu s'a încumentat nimeni să-l cânte, deși secolul al XIX-lea, de încătușare rusească a Nistrului, este în acelaș timp și secolul de extraordinară înflorire a literaturii ruse. Care-i cauza acestei enigmatice tăceri și de ce s'a cântat numai Niprul, numai Donul și numai Volga? E ușor de înțeles, credem, și lămuririle noastre ar rămâne inutile. Nistrul nu trezea nici un fior, nici un ecou din vremuri depărtate, în sufletele artiștilor slavi, fiindcă aceștia îl simțeau rece, străin, mort. Nimic nu-i chema. Nici istoria. Nici unda lui răcoritoare. Ne-o mărturisește Adam Mickiewicz, marele poet polonez, — care a fost la Cetatea Albă. In frumosul poem «Stepele Akermanului», A. Mickievicz spune:

Cu carul cobor în oceanul nesfârșit de verdeață,
„Plutind ca'ntr'o luntre în șiroae de ape,
„Lovindu-mă de ierburi și flori,
„Ocolind insulele buruienelor ghimpoase.

„Se întunecă. Inainte, nici un semn, nici o movilă.

„Privind la stele, merg înainte...
„Zăresc ceva în depărtare. Un nor? Al zilei răsărit?
„E a farului lumină, e farul Akermanului!

„Mă opresc și aud sborul berzelor în cer...
„Și câte-s! Nici ochiul șoimului nu le-ar prinde!
„Un fluture s'alină ușor pe o tulpină; iar jos
„Un șarpe alunecos se mișcă 'n buruene...

„E liniștea atât de mare, încât chiar a istoriei îndepărtată chemare s'ar auzi...
„Dar nimeni nu mă cheamă!...

Istoria nu-l chema, deasemenea, nici pe Pușkin, genialul poet rus, care a stat în Basarabia dela 1819—1822 și care ar fi putut să cunoască de aproape Nistrul. Dar pentru Pușkin, și Nistrul și întreaga Basarabie n'au fost decât un pustiu! In cunoscuta evocare a lui Ovidiu, săpată și pe monumentul lui Pușkin dela Chișinău, poetul spune: „Aici, cu lira bardului, clamând pustietățile, am rătăcit și eu!..."

Dintre versurile citate în acest articol — reținem aceste versuri populare:

Am rămas al nimănui
Pe marginea Nistrului
In jeliștea vântului.

OAMENI ȘI LOCURI DIN CĂRAȘ

De ce faimă s'ar fi bucurat cartea cu acest titlu a domnului *Virgil Birou,* dacă ar fi apărut într'o editură din București! Publicul cetitor dela noi e stăpânit de mentalitatea că numai ceeace poartă pecetia capitalei poate fi valoros. De tirania acestei prejudecăți ne-am lovit noi înșine în încercarea noastră din anii trecuți de a întemeia în Ardeal o casă de editură. In toți acești ani în care editura dela Sighișoara promova talente noui și din punct de vedere grafic ridica nivelul cărții românești la o treaptă până atunci neajunsă de vre-o altă editură, critica literară întâra această mentalitate prin tăcere, o tăcere întreruptă numai rareori de către cei onești. Credeam că aerul proaspăt ce-l aduceau operele propuse de noi va înviora atmosfera împovărată de duhul necurățeniei împrăștiat peste țară de presa bucureșteană, presa care făuria peste noapte atâtea și atâtea glorii ale minciunii. Revista, menită să fie o călăuză obiectivă pentru cetitori, a Fundațiilor Regale, ca să mă refer la unul dintre cazuri, n'a luat măcar notă de existența acestor scriitori.. Iată acuma cazul unui scriitor bănățean. O carte de prezentare a unui colț de țară, cu minunatele locuri de la poala Semenicului, — părții deschise în trecutul regiunii, sate și oameni prinși din această perspectivă, în frământările lor zilnice, aspirații și înfăptuiri ce fac fala Cărașului, probleme naționale și sociale în aceeaș măsură. O carte a realității românești în lumina ei adevărată. O asemenea carte putea să scape atenției observatorilor noștri literari, concentrați asupra unor probleme capitale pentru nația românească, probleme cu care ani dearândul și-au bătut capul ca miracolul proustian sau teoriile freudiste.

Dintr'un unghiu al pământului românesc țâșnește o flacără: la lumina ei se arată o priveliște nouă a țării. Nimeni nu ia aminte. Să nu considerăm valoarea literară a cărții, dar pasiunea de care ea e străbătută pentru triumful valorilor naționale, spectacolul întăritor al omului care înfruntă o mie de piedici și birue până la urmă, fac dintr'ânsa o operă sănătoasă al cărei exemplu repetat pentru alte regiuni va umplea un gol, simțit cu rușine de literatura românească pe care nu-l mai numim.

Emil Giurgiuca

ACUM ORI NICIODATĂ!

Vigoarea expresiei lui Andrei Mureșanu, ardoarea lozincelor sale, suflul patetic al Patriei care bate în stindardele noastre, toate acestea vibrau în cuvintele rostite la radio de părintele Suveică, aprigul conducător al Românilor din Timoc.

Implinind în făptura lui tipul de «popă-haiduc» din baladele muntene și tipul de cărturar, inspirat de marile noastre tradiții latine, al preotului transilvan, părintele Suveică s'a ridicat acum în numele celei mai oprimate, mai triste și mai uitate ramuri a poporului românesc.

«Acum ori niciodată!» In numele fraților săi din Timoc — din regiunea de mare vocație românească, menită să deschidă Țării orizonturile întreg pământului său originar — părintele Suveică a rostit un implacabil: «Acum!»

Pământul sacru al Daciei lui Aurelian e menit să întărească *limesul european*, să contribue la înălțarea acelui zăgaz incomparabil împotriva Asiei, a puhoaielor slavo-mongolice, care este poporul românesc...

Părintele Suveică a rostit cuvinte ca acestea:

«Cu piepturile stâncă, peste ape punți, cu sângele înălțându-se vulcan, gonesc strănepoții lui Boerebista, până acolo, până unde s'a înfipt ultima săgeată din arcul dacic al moștenirii lui.

«In Sud-Vest îi așteaptă Timocul, până în davele de pe Morava. La Vest îi așteaptă Banatul până la Tisa — și pe întreg cuprinsul transcarpatic, îi cheamă suferințele lui Horia, Cloșca și Crișan. Ii cheamă sânge din eroicul lor sânge, îi așteaptă frați de aceeași tulpină străveche și nepieritoare.

«Panslavismul activ s'a desfășurat pe axa Moscova-Belgrad, ca o operă metodică și constantă.

«Axa prieteniei româno-germane-italiene se întretaie cu axa acțiunii panslaviste, pe Dunăre, — și tocmai acolo, unde acest râu are o importanță economică și militară deosebită.

«Noua orânduire care se pregătește Europei, cu însăși contribuția nemăsurată de jertfe a României, va da neamului românesc unitatea la care răspândirea, suferințele și jertfele lui îl îndreptățesc. Axa panslavismului, sub presiunea acestor jertfe, sub tăria neînvinselor asalturi ale cruciaților dreptății, s'a frânt.

«Panslavismul, oricare ar fi forma sub care se reîntruchipează, oricare ar fi expresia sub care se manifestă, oricare ar fi masca sub care se ascunde, — scopul lui este acelaș și unicul: *stăpânirea Dunării și a neamurilor din bazinul ei.*

«Poporul românesc care stăpânește istoricește, etnicește și numericește regiunea de pe ambele maluri ale râului Timoc, refuză cu indignare să schimbe un jug cu altul. El stă dârz pe poziția convingerilor lui și așteaptă pașnic ziua pe care o nădăjduesc toți Românii».

Dan Botta

> *Ca să făurim din timp armele victoriilor noastre, subscrieți fără întârziere la Imprumutul Reîntregirii*

REDACȚIONALE

Din cauza sănătății sale, domnul Octavian C. Tăslăuanu s'a retras din comitetul de direcție al revistei noastre.

Acceptăm cu multă părere de rău această retragere din mijlocul nostru a marelui luptător naționalist și-i mulțumim pentru prețiosul său concurs.

ADMINISTRATIVE

Am trimis mai mul te numere de probă din revista noastră unui număr de intelectuali cari puteau prețui opera naționalistă a Daciei.

Cei cari doresc să continuăm a le trimite revista sunt rugați să ne remită costul unui abonament până la apariția numărului viitor al Daciei.

— Redacția și Administrația revistei noastre s'au mutat în Bulevardul Carol 52. Orele de redacție: 6—7.

— Depozitarii noștri din provincie vor trimite sumele încasate pentru numerele 1—5 ale Daciei în strada Dionisie 65.

DACIA

COMITETUL DE DIRECȚIE
DAN BOTTA
EMIL GIURGIUCA

SECRETAR DE REDACȚIE: ION ȘTEFAN

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
B-DUL CAROL, 52. TELEFON 4.33.63.

ABONAMENTUL PE ȘASE LUNI:
PENTRU PARTICULARI: 150 LEI
PENTRU INSTITUȚII: 500 LEI
PENTRU SPRIJINITORI: 1000 LEI

12 LEI EXEMPLARUL